

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1897. Första Kammaren. N:o 24.

Onsdagen den 28 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Wersäll* aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga propositioner till Riksdagen:

- 1:o) med förslag till förordning angående vissa bestämmelser rörande sjöfarten och gränstrafiken mellan Sverige och Norge, samt
- 2:o) om vissa ändringar i gällande förordning angående stämpelafgiften.

Justerades protokollet för den 21 i denna månad.

Anmälde och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet; och n:o 56, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om undersökning angående meningarne bland landets myndiga manliga befolkning i fråga om de viktigare hittills framställda förslagen till ändrade bestämmelser rörande valrätt till Riksdagens Andra Kammare; äfvensom

lagutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 52, i anledning af väckta motioner om ändringar i och tillägg till lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891;

n:o 53, i anledning af kamrarnes återremiss af utskottets utlåtande n:o 30, i anledning af väckta motioner med förslag till förordning angående köttbesigtning- och slagttvång m. m.; och

n:o 54, i anledning af väckt motion angående ändringar i lagarne om aktiebolag och om registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet den 28 juni 1895.

Onsdagen den 28 April.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrifvelse:

Sedan jag blifvit af Kongl. Maj:t i näder utnämnd till justitieråd, får jag härmed vördsamt afsäga mig förtroendet att vara Riksdagens justitieombudsman.

Stockholm den 26 april 1897.

Axel Thollander.

Denna skrifvelse lades till handlingarna; och skulle jemlikt § 68 riksdagsordningen revisionssekreteraren Hugo Erik Mauritz Bohman, som den 24 sistlidne februari blifvit utsedd till justitieombudsmannens efterträdare, genast insättas i justitieombudsmannsembetet samt Riksdagens kanslideputerade genom utdrag af protokollet härom underrättas med anmodan att låta uppsätta och till kamrarne ingifva förslag dels till förordnande för Bohman såsom Riksdagens justitieombudsman, dels ock till skrifvelse till Konungen med anmälan om den sålunda inträdda förändringen.

Herr talmannen anförde, att han, efter öfverenskommelse, träffad mellan talmännen, finge föreslå, att fredagen den 30 i denna månad skulle anställas val af valmän jemte suppleanter för utseende af Riksdagens justitieombudsmans efterträdare.

Detta förslag antogs.

Herr talmannen tillkännagaf, att herr *Lithander* anmält, att han i följd af sjukdomsfall inom sin familj, efter erhållen ledighet från riksdagsgöromålen, begifvit sig från hufvudstaden för några dagar.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 53, punkten 1, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att Riksdagen — under förbehåll, att de i statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 26 februari 1897 för den föreslagna banan från Boden till Ytter Morjärv angifna vilkor om kostnadsfri upplåtelse af mark m. m. iakttagas — må, med uttalande, i anledning af herr J. M. Ekströmers motion, att arbetets utförande måtte under behöflig kontroll verkställas med tillämpning af entreprenadsystemet, der så med fördel för staten kan ske, besluta anläggning af en *statsbana i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag från Boden till Ytter Morjärv* samt till påbörjande af denna bana för år 1898 å riksstaten utom hufvudtitlarne anvisa 1,300,000 kronor, med rätt för Kongl. Maj:t dels att förordna om de orter, jernvägen bör genomgå, dels ock att låta af det anvisade

beloppet förskottsvis under innevarande år af tillgängliga medel utanordna 150,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren — under förbehåll, att de i statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 26 februari 1897 för den föreslagna banan från Boden till Ytter Morjärv angifna villkor om kostnadsfri upplåtelse af mark m. m. iakttagas och med uttalande, i anledning af herr J. M. Ekströmers motion, att arbetets utförande måtte under behöflig kontroll verkställas med tillämpning af entreprenadssystemet, der så med fördel för staten kan ske — beslutat anläggning af en *statsbana från Boden öfver Hasafors till Ytter Morjärv* samt till påbörjande af denna bana för år 1898 å riksstaten utom hufvudtitlarne anvisat 1,300,000 kronor, med rätt för Kongl. Maj:t dels att närmare förordna om de orter, jernvägen bör genomgå, dels ock att låta af det anvisade beloppet förskottsvis under innevarande år af tillgängliga medel utanordna 150,000 kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—114;

Nej— 27.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justerad och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 272, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 85 ja och 136 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 199 ja och 163 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anställes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 53, punkten 2, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att Riksdagen — under förbehåll att de i statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 26 februari 1897 för den föreslagna banan från Krylbo till Örebro angifna villkor om kostnadsfri upplåtelse af mark m. m. iakttagas — må, med uttalande, i anledning af herr J. M. Ekströmers motion, att arbetets utförande måtte under behöflig kontroll verkställas med

tillämpning af entreprenadsystemet, der så med fördel för staten kan ske, besluta anläggning i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag af en statsbana från Krylbo till Örebro samt till påbörjande af denna bana för år 1898 anvisa 3,000,000 kronor, med rätt för Kongl. Maj:t dels att närmare förordna om de orter, jernvägen bör genomgå, dels öka att låta af det anvisade beloppet förskottsvis under innevarande år af tillgängliga medel utanordna 750,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, ej bifallit hvad Kongl. Maj:t föreslagit om anläggning af jernväg för statens räkning från Krylbo till Örebro.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—104;

Nej— 38.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justerat och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 273, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 108 ja och 113 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 212 ja och 151 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 53, punkten 3, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att Riksdagen — under förutsättning att, för anknytning af nedan nämnda svenska statsbana med det norska jernvägsnätet, från norsk sida beslut fattas om anläggande af jernväg från riksgränsen vid Svinesund till lämplig punkt å norska sydbanan, samt under förbehåll att de i statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 26 februari 1897 för den föreslagna banan från Göteborg till Svinesund angifna vilkor om kostnadsfri upplåtelse af mark m. m. iakttagas — må, med uttalande, i anledning af herr J. M. Ekströmers motion, att arbetets utförande måtte under behöflig kontroll verkställas med tillämpning af entreprenadsystemet, der så med fördel för staten kan ske, besluta anläggning af en statsbana från Göteborg öfver Kongelf, Ucklum och Uddevalla

till Svinesund samt till påbörjande af denna bana för år 1898 anvisa 2,000,000 kronor, med rätt för Kongl. Maj:t dels att närmare förordna om de orter, jernvägen bör genomgå, dels ock att låta af det anvisade beloppet förskottsvis under innevarande år af tillgängliga medel utanordna 750,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har, på sätt Andra Kammaren beslutat, Kongl. Maj:ts förslag om anläggning af en statsbana från Göteborg till Svinesund icke vunnit Riksdagens bifall.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—87;

Nej—53.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 274, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 94 ja och 128 nej, att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 181 ja och 181 nej, att i följd häraf den förseglade sedeln måst öppnas samt att denna sedel innehöll ett nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 54 föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att, i enlighet med Kongl. Maj:ts framställning, åt t. f. chefen vid värfvade arméns disciplinkompani, majoren m. m. Oscar Wilhelm Gyllenhammar, och redogöraren vid samma kompani, fanjunkaren Johan August Pettersson, å allmänna indragningsstaten beviljas pensioner af 1,380 kronor åt Gyllenhammar och 410 kronor åt Pettersson, att, utan minskning i de till hvar och en af dem nu utgående pensioner från arméns pensionskassa och fyllnadspensioner från statsmedlen, af dem för deras återstående lifstid åtnjutas från och med månaden näst efter den, i hvilken hvarderas anställning vid disciplinkompaniet upphör, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, med afslag å Kongl. Maj:ts framställning, så vidt den afser beviljande af pension å allmänna indragningsstaten åt redogöraren vid värfvade arméns disciplinkompani Johan August Pettersson, på det sätt bifallit Kongl. Maj:ts framställning om pension åt t. f. chefen vid nämnda kompani Oscar Wilhelm Gyllenhammar, att Riksdagen medgifvit, att Gyllenhammar må å allmänna indragningsstaten uppbära pension å 560 kronor, att, utan minskning i den till honom nu utgående pension från arméns pensionskassa och fyllnadspension från statsmedlen, af honom för hans återstående lifsid åtnjutas från och med månaden näst efter den, i hvilken hans anställning vid disciplinkompaniet upphört.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—110;

Nej— 24.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 275, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 50 ja och 163 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 160 ja och 187 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i enlighet med nej-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 55 föreslagna och af båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att, i anledning af det af herr O. M. Björnstjerna m. fl. samt H. Amnéus m. fl. framställda förslag, Riksdagen åt f. d. generallöjtnanten K. A. Rydings efterlemnade enka Jenny Kristina Rosalia Ryding, född Pettersson, utöfver den pension, hon för närvarande uppbär från arméns nya enke- och pupillkassa, beviljar å allmänna indragningsstaten en årlig pension af 880 kronor, att utgå från och med den 1 mars innevarande år och så länge hon förblifver enka, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har ifrågavarande af herr O. M. Björnstjerna m. fl. och H. Amnéus m. fl. framställda förslag ej af Riksdagen bifallits.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—127;

Nej—7.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 276, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 129 ja och 90 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 256 ja och 97 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anstäldes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af bevillningsutskottet i dess memorial n:o 16 föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att afhandling, på grund hvaraf lagfart å fast egendom sökes för registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet, skall beläggas med stämpel af 1 krona 20 öre för hvarje fulla 100 kronor af egendomens värde, samt att i enlighet härmed 8 § i kongl. förordningen angående stämpelafgiften den 9 augusti 1894 skall erhålla den förändrade lydelse, som i bevillningsutskottets memorial n:o 14 finnes angifven, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, beslutit att afslå utskottets i nämnda memorial gjorda hemställan.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—72;

Nej—60.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 277, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen der-

städes utfallit med 56 ja och 159 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 128 ja och 219 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nejpropositionen.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 24 och 27 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 52, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af kongl. dramatiska teatern och inköp för statsverkets räkning af fastigheten n:o 41 i kvarteret Blasieholmen i Stockholm.

Om försäljning af kongl. dramatiska teatern.

Punkten a).

Herr Törneblad: Det torde icke vara för kammarens ledamöter, åtminstone för de äldre af dem, obekant, hvilka meningskiljaktigheter och stridigheter under 1880-talet, framför allt må hända under den första hälften af detta tiotal, inom Riksdagen förekommo beträffande teaterverksamhetens rätta utfölvande och den andel, staten deri skulle taga. Bland de förhandlingar, som då egde rum, var också den om försäljning af den då och ännu varande dramatiska teaterns byggnad. I Kongl. Maj:ts proposition till 1883 års Riksdag, propositionen n:o 49, föreslogs, att dramatiska teatern skulle få försäljas. Det värde, som då uppgafs kunna beräknas för denna byggnad, gick till 290,000 kronor enligt öfverintendentsembetets beräkning 1883, alltså mer, än hvad nu ifrågasättes i den kongl. propositionen, men mindre, än hvad utskottet trott kunna erhållas för teatern. Det visar, om man jemför dessa 290,000 kronor med 360,000 kronor, som nu beräknas, att frågan i ekonomiskt afseende har under den tid, som gått, hvad man säger, legat till sig.

Huru är det nu med den ideella frågan? 1883 års kongl. proposition hänförde sig bland annat till ett yttrande af direktionen för de kongl. teatrarna beträffande möjligheten att på samma teater, dåvarande stora operan, gifva både lyriska och dramatiska representationer. Direktionen afstyrkte på det bestämdaste alla åtgärder i sådant syfte under förklarande, att det dels långt ifrån att lemna vinst snarare skulle medföra större kostnader och således i ekonomiskt afseende vara mindre fördelaktigt, dels åter i estetiskt afseende vore ogenomförbart till verklig fördel för konsten. Direktionens skäl deremot var, att, om man också kunde beräkna, att dåvarande operahuset skulle kunna lämpa sig, utom för de lyriskt-musikaliska prestationerna, äfven för uppförande af tragedier och större skådespel, något som direktionen ansåg icke kunna utan vidare medgifvas, samma operahus bestämdt icke skulle kunna användas för lustspel, äfven med anlitande af den vanliga utvägen med »scènes fermées» eller täckta rum. Denna direktionens framställning vann afseende hos Kongl. Maj:t, och tankarne gingo då i den riktningen, att statens andel i teaterverksamheten skulle begränsas till den lyriska scenen.

Dermed må nu vara huru som helst. Icke är det antagligt, att den operasalong, som vi nu, tack vare ansträngningar från flera håll, stå i begrepp att få, skall blifva bättre i det afseendet än den gamla, hvars akustik var förträfflig, men hvilken af kompetent myndighet förklarats olämplig åtminstone för vissa dramatiska föreställningar.

Nu har det såsom ett alternativ blifvit ifrågasatt, att dramatiska föreställningar skulle kunna inordnas jemte de lyriska i det nu blifvande operahuset. Jag hemställer, om det är mera antagligt, att sådant skall kunna ske i det nya, då det har ansetts icke kunna ske i det gamla operahuset, som dock hade vissa bestämda och erkända fördelar. Det är nu det ena framtidshoroskopet, som ställts, nemligen att de dramatiska och lyriska representationerna skulle kunna försiggå på samma scen.

Men det finnes också ett annat alternativ, det nemligen, att, om detta icke finnes lämpligt, den s. k. svenska teatern skulle användas för dramatiska representationer. Jag är långt ifrån säker, att denna byggnad i det afseendet bereder större garantier, än den gamla operabyggnaden hade gjort. Det torde vara för oss alla känt, att den svenska teatern i akutiskt hänseende har ganska stora olägenheter. Om det nu skulle befinnas, att det första alternativet icke skulle vara lämpligt, och icke heller det andra alternativet skulle kunna väljas, så att den dramatiska konsten på ett värdigt sätt upprätthålles, och att tillräcklig publik kunde erhållas, hvad skulle då återstå för staten, sedan staten förvärfvat byggnaden? Jo, förmodligen att framställning skall göras om dess försäljande. Är det då antagligt, att denna byggnad skulle kunna försäljas till samma pris, som den kunde hafva betingat, då den var afsedd för det ursprungliga ändamål, för hvilket den egentligen byggdes? Nu kan sägas, att den kunde försäljas för samma ändamål. Men det är just det, som man har velat undvika. Man har velat undvika den konkurrens, som skulle kunna uppstå från denna teater; och är det förhållandet, att man vill det, måste man sälja den på det vilkoret, att den icke får för sådant ändamål användas. Återstår då tomtvärdet och byggnadsvärdet. Tomtvärdet på den platsen är väl icke att räkna så synnerligen högt, och byggnadsvärdet, om teatern skall förändras, är väl icke heller att räkna så synnerligen högt, allra helst som det torde vara en offentlig hemlighet, att huset icke är af bästa beskaffenhet, och särskildt grunden, om den skall anlitas för andra byggnader, kan behöfva betydligt förbättras, hvilket kostar penningar.

Om nu staten för en, som jag erkänner, ganska afsevärd summa säljer dramatiska teatern och därför får den andra, kan det ju tänkas, att det skulle vara för att befordra den dramatiska konsten. Jag har redan fäst uppmärksamheten derpå, att denna befordran är mer än tvifvelaktig. Det kan också tänkas, att staten i följd af den ekonomiskt förmånliga försäljningsaffären skulle kunna underkasta sig möjligen en liten förlust på den andra. Det torde dock icke vara behöfligt, om man låter saken anstå något. Jag har velat erinra om sakens föregående behandling och fästa uppmärksamheten på de tvifvelsmål, som naturligtvis framställa sig å ena och andra sidan, särskildt med afseende på förvärfvandet af den s. k. svenska teatern.

Om försäljning af kongl. dramatiska teatern.
(Forts.)

Om försäljning af kongl. dramatiska teatern.
(Forts.)

Jag vill dock icke på sakens närvarande ståndpunkt göra något yrkande, men jag vill dock erinra derom, att i händelse ett sådant inköp sker, och staten sedermera i en eller annan form skulle vilja taga ett slags ansvar för den dramatiska scenens upprätthållande, äro vi inne på det sluttande plan, från hvilket vi i slutet af 1880-talet genom anordnande af den nya teatern lyckades glida ner, utan att skada oss, ett sluttande plan, på hvilket ständiga strider, mellan regeringen och representationen förekommo i afseende på de nödiga medlen för teaterverksamhetens upprätthållande, strider, som den nuvarande generationen i kammaren icke känner till, men som vi, som voro inne i dem, hafva i alltför lifligt minne för att icke der vid lag frukta för framtiden.

Jag har icke något yrkande att göra.

Herr von Friesen: I nära eller åtminstone delvis anslutning till hvad den föregående talaren anført, ber jag få något närmare beröra sjelfva tomfrågan. Såsom herrarne af betänkandet kunna se, har denna haft en ganska underlig historia. Det är icke mer än fem år sedan, som af regeringen utsedde värderingsmän förklarade, att dramatiska teaterns tomt vore värd 150,000 kronor, möjligen något mera. Deremot värderades nya teatern till 650,000 kronor. Det är sant, hvad den föregående talaren sade, att frågan legat till sig sedan nämnda tidpunkt. Då uppskattades dramatiska teatern och nya teatern till respektive 150,000 och 650,000 kronor, nu till 360,000 och 500,000, och ett ändå lägre anbud för den sistnämnda, 450,000 kronor, har en gång under mellantiden framkommit. Huru förhåller det sig då i sjelfva verket med tomfrågan? Då man liksom jag under många år handlagt frågor rörande inköp och försäljning af tomter i Stockholm, är det lätt att se, att den betalning, 360,000 kronor, som nu erbjudes för dramatiska teatern, är god; 30 kronor kvadratfoten är ett ganska godt pris, från säljarens sida sedt. Men enligt min uppfattning, är betalningen för nya teatern allt för hög; 500,000 kronor är allt för mycket begärtd för den egendomen. Arealen för denna tomt är 24,000 kvadratfot; jag vill icke beräkna priset för fot så lågt, som värderingsmännen gjorde, eller till 6 kronor, jag beräknar det till 10 och anser således tomten vara värd 240,000 kronor. Huru det deremot förhåller sig med byggnaden, är mycket tvifvelaktigt. Det har redan satts i fråga, huru vida den icke vid en realisation borde likställas med den nuvarande dramatiska teatern, d. v. s. dess värde borde sättas lika med rifningskostnaden. Den är en synnerligen hårdsåld egendom. Antingen skall den säljas för att användas såsom teater, och då är det bra, eller också måste den byggas om ifrån grunden. Läget är icke något prima bostadsläge, ej heller något affärsläge; möjligen kunna lägenheterna på nedra bottnen, sedan huset blifvit ombygdt, användas till kontorslokaler. Således kommer denna fastighet, om Riksdagen besluter sig för att köpa densamma, och den sedan finnes icke användbar för teaterns behof, enligt min tanke ovilkorligen att säljas med förlust. Ser man saken ur affärsynpunkt, bör därför icke något inköp ske af denna egendom.

Man framhåller visserligen, att något bör offras, då det befines nödvändigt för konstens och teaterns upprätthållande, men enligt min uppfattning, förefines alldeles icke en sådan nödvändighet. Det har sagts, att den ifrågavarande teatern bör inköpas för att, då den dramatiska scenens verksamhet upphör i lokalen vid Kungsträdgården, den må hafva tak öfver hufvudet; men då har man i förväg bestämt sig för denna lokal, tanken på sammanslagning af den dramatiska och lyriska scenen är skjuten åt sidan, och man är icke längre obunden, ty man är bunden vid nya teaterns egendom. Deremot, om nu köpet uraktlåtes, är man obunden. Men, invänder någon, hvart skall då dramatiska teatern taga vägen om ett år? Jo, otvifvelaktigt stå då nya teaterns lokaler till buds att hyra, ty denna fastighet är, såsom jag sade, alls icke lättsåld, och en hyra af 35,000 kronor om året är ganska beaktansvärd. Jag tror således icke, att någon fara för den dramatiska teaterns verksamhet behöfver väntas derutaf, att icke nu det ifrågasatta inköpet verkställes, men deremot tror jag, att man onödigtvis binder sig vid en mycket svårsåld egendom. Konsekvensen af hvad jag anfört skulle således vara den, att ur affärsynpunkt vore det riktigt och ur teatersynpunkt ofarligt att nu sälja den dramatiska teaterns byggnad, men att man deremot i alla händelser icke borde inköpa den nya teatern.

På grund af hvad jag nu i korthet anfört, anser jag mig således böra yrka afslag på utskottets hemställan, och det gäller då att ställa sig på basis af antingen den första eller den andra reservationen. Jag tror då visserligen, att den för den dramatiska teatern erbjudna summan är ett godt pris, men det är dock ett pris, som man kan få när som helst, och det torde af flera anledningar vara skäl att på några år uppskjuta med afslutandet af denna affär. Det säges visserligen, hvad svenska teatern angår, att anbud från enskildt håll redan inkommit å densamma och att det är fara värdt, att, om icke staten köper den, någon annan skall göra det. Men den, som något varit med om tomtaffärer, känner väl till, att med den anonyme medbjudaren, som är en obligat person i dylika fall, det icke är så farligt, som det låter.

På grund af hvad jag anfört, anhåller jag således att få yrka bifall till den reservation, som afgifvits af herrar Kihlberg och Sjö, samt att Kongl. Maj:ts proposition måtte af Riksdagen afslås.

Herr Wennerberg: Den förste talaren drog icke hörbart någon konsekvens af sina premisser. Jag skall bedja att få göra det, då jag begagnar hans premisser, och skall tillägga några förhållanden för att komma till ett slut, som visar ett yrkande, motsatt utskottets. 1892, då denna fråga var före, ansågo kammaren och Riksdagen, att frågan var för tidigt väckt, och hade äfven några andra skäl för det afslag, som då blef beslutadt. Nu äro åtskilliga af dessa andra skäl på ett någorlunda öfvertygande sätt gjorda om intet, men ännu kvarstår dock det förra skälet, som för mig icke är alldeles obetydligt, nemligen att äfven nu frågan är för tidigt väckt.

I Kongl. Maj:ts proposition heter det ganska riktigt, att genom det arrangement, som i propositionen åsyftas, är det hufvudvilkoret

Om försäljning af kongl. dramatiska teatern.
(Forts.)

Om försälj-
ning af
kongl. dra-
matiska
teatern.
(Forts.)

fastslaget, att konsten skall tillgodoses på *ett värdigt* sätt. Detta sker icke allenast genom det mer svåråtkomliga förhållandet, att man får värdiga framställare af den sceniska konsten, utan det sker i icke obetydlig grad, både i praktiskt och estetiskt afseende, på det sätt, att den lokal, som man åt dessa personer öfverlåter, är sådan, att den i det förra afseendet, i det praktiska, är fullt säker och tillräcklig och i det senare också tillfredsställer de fordringar, som man *måste* sätta högt värde på vid den teatraliska konstens utöfvande.

Se vi på utskottets här föreliggande betänkande, så finna vi stora betänkligheter framställda emot båda de byggnader, som nu uppehålla vår teatraliska konst, nemligen den s. k. svenska och den dramatiska teatern. Det heter visserligen, att många af dessa betänkligheter, som röra den förra, böra och kunna undanrödjas, men det har sig nog icke så lätt, när det kommer till sjelfva stycket, ty detta undanrödjande är förenadt med omkostnader, som nu icke kunna bestämmas.

I sjelfva utskottets utlåtande, som ju på visst sätt understödjer den kongl. propositionen, märker man, att det finnes allt skäl till att vara betänksam, innan man ingår på densamma och gifver den sitt bifall. Ett af de skäl, som jag skall lägga till de redan anförda, är det, att om den nuvarande dramatiska teatern säljes, så är det högst nödvändigt, i fall den andra teatern inköpes, att icke en svår konkurrens på den förra teatern uppstår. Det heter visserligen, att faran är undanröjd, ehuru på ett mycket svagt sätt. Det står nemligen: att enligt nämnda anbud, hvilket likväl endast gälde intill den 10 i denna månad, »förbunde sig köparen att, om anbudet antoges, icke under den tid, egendomen af honom egdes, derstädes bedrifva teater-rörelse». Det är mycket litet, som är fastslaget i denna köparens förbindelse. Hvad hindrar väl honom att sälja egendomen till en annan? Man märker visserligen i utskottets utlåtande sedermera, att, i fall transaktionen kommer före, det icke allenast här, utan äfven på det andra stället är högst nödvändigt tillse, att på intet af dessa ställen någon teater uppföres, som kommer att konkurrera med den af Riksdagen för den dramatiska konsten påtänkta teatern.

Det är känt, att någon fördelaktigare plats för en teater ända den, hvilken den dramatiska teatern erbjuder, finnes icke här i Stockholm att få, och den är i detta hänseende vida öfverlägsen den svenska teatern. I praktiskt hänseende lider den dock af så svåra olägenheter, att det mycket lätt kan hända, att, om denna teater skall kvarstå såsom sådan, vederbörande komma att helt och hållet förbjuda dess begagnande såsom teater. Eldfarligheten der är af de sakkunnige så skarpt påpekad, att endast detta borde vara anledning nog till denna teaters försäljande.

Står det då mycket bättre till med eldfarligheten på den svenska teatern? Nej, visst icke. Men förhållandena der äro så beskafade, att genom det läge, teatern har, kan man afhjelpa en hel mängd af de olägenheter, som der förekomma. Dit hör äfven nödvändigheten af att vid denna teater, i fall man som sådan vill begagna den, i likhet med hvad som eger rum i utlandet, förbjuda, att kostymer, teaterdekorationer, kulisser och dylikt få finnas på samma ställe, eme-

dan det ökar eldfarligheten. Det är väl icke heller omöjligt att för-
 vara detta i någon nära liggande lokal och sålunda göra teatern
 mindre eldfarlig. Der finnes dock andra mycket stora olägenheter,
 skarpt påpekade af de sakkunnige, såsom i afseende å den fördjupning,
 parterren bildar mot scenen och som *måste* ändras, ty om en panik
 uppstår, är det nästan omöjligt, att icke menniskolif komma att spillas.
 Men äfven detta kan ju ändras. Jag medgifver det, men trots allt
 detta, kvarstår dock *ett* förhållande, som under andra omständigheter
 än de just här afsedda vore skäligen oväsentligt, men som här hör
 till det väsentligaste, nemligen beträffande akustiken.

Då en ny och dyrbar byggnad för operan snart skall nå sin full-
 bordan, utan att man vunnit tillräcklig kännedom så väl om dess
 verkliga utrymme som om dess akustiska förhållanden, är det väl
 mycket vågadt att genom en penningtransaktion, låt vara fördel-
 aktig för staten, skaffa den dramatiska konsten en lokal, som icke
 lär kunna i det fallet på något vis hjälpas upp. Det torde vara
 ganska svårt att beräkna, hurudan akustiken i den nya operan blir,
 lika svårt, som det är att äfven efter ett noggrant arbete af en skick-
 lig instrumentmakare säga, om den fiol, han gjort, kommer att få en
 god eller dålig ton. Arkitekten kan göra ett godt och noggrant
 arbete och iakttaga alla vetenskapliga fordringar, som böra iakttagas
 vid en teaters byggande, men det kan dock hända, att den icke blir
 bra i akustiskt afseende. Är det då icke bättre, att åt den dramatiska
 konsten, då det här vid lag är än mera nödvändigt, emedan ordet är
 mindre hörbart än tonen, gifva en lokal, som i fråga om akustiken
 är god. Är det icke viktigare, att, då det är nödvändigt att lemna
 den gamla teatern, åt den dramatiska konsten anskaffa en byggnad
 för de medel, som fås genom att sälja den gamla teatern och som
 vidare kunna erhållas? I alla händelser bör man icke förhastas sig
 och det är ingenting, som här tvingar Riksdagen att förhastas sig.

Utskottet har i sitt betänkande en punkt, som jag skall be att
 få läsa upp. Jag skall blott taga mig friheten att i sista raden kom-
 ma till ett helt annat resultat än utskottet. Det heter nemligen:

»Men härvid bjuder nödig omtanke att tillse, å ena sidan, att,
 för den händelse den nya teatern befinnes icke böra upplåtas för den
 dramatiska konsten, åt denna må beredas annan tidsämlig lokal, samt,
 å andra sidan, att, om deremot båda konstarterna anses kunna för-
 enas inom den nya teaterbyggnaden, den för den dramatiska konstens
 utöfvande anskaffade fastigheten må vara sådan, att den kan utan
 förlust för statsverket afyttras.» Fullkomligt sant! Jag instämmer
 helt och hållet häruti. Men därför kan jag icke begripa de 2 sista
 raderna i samma stycke, der det heter: »det nu ifrågasatta inköpet af
 svenska teatern synes utskottet tillrädligt för både det ena och det
 andra af dessa fall». Nej, det är just det, det icke är, och jag tviflar
 på, att någon kan draga den konsekvensen af hvad utskottet här
 sagt. Det står öppet ännu att tänka sig för och tillse, hvad man
 kan och bör göra. Detta är dock slut, i fall det blir ett bifall till
 Kongl. Maj:ts proposition om att sälja den dramatiska och inköpa
 den svenska teatern.

*Om försälj-
 ning af
 kongl. dra-
 matiska
 teatern.
 (Forts.)*

Om försäljning af kongl. dramatiska teatern.
(Forts.)

Hvad nu försäljningen af dramatiska teatern beträffar, är det klart, på grund af hvad jag sagt, att jag intet har att invända deremot, helst sedan utskottet uppsatt summan så mycket högre, att det försäkrats, att den efter de sakkunniges yttrande kunde anses antaglig. Jag vill till och med gå så långt, att jag tror, att ännu mera skulle kunna bjudas. Emot denna del af förslaget har jag således ingenting att anmärka. Jag anser den dessutom nödvändig att antaga, emedan det verkligen förhåller sig så, att faran för de besökande är så stor, att, om äfven någon liten olycka inträffar, blott det, att en person plötsligt skriker, att elden är lös, skall välla en sådan trängsel i denna teater, att det nästan blir omöjligt att hjälpa sig fram. Till denna del af utskottets betänkande har jag ingenting annat att svara än ja.

Hvad sedermera inköpet af s. k. svenska teatern beträffar, så tror jag, att det är mer än *ett* villigt öra, som skall lemnas mig, då jag påminner om den gamla regeln, att det är bättre att tänka förut än att tänka efteråt. Det är icke på det sista sättet, som ordet eftertänksam har uppkommit. Låt oss vara eftertänksamma. Vi hafva icke endast ett helt år kvar att betänka oss, och under tiden kan åtskilligt af vikt rörande våra teaterförhållanden inträffa, utan vi hafva en ännu längre tid, enligt mitt förmenande, innan denna fråga slutligen bör afgöras.

Min uppfattning mynnar således ut i, att jag förenar mig med de reservanter från Andra Kammaren, som gått in på att sälja dramatiska teatern, men satt sig emot inköpet af den andra. Det finnes visserligen ett par reservanter, som varit mera radikala, men jag vill icke nu förena mig med dem, ehuru i deras förslag icke ligger någon fara, ty det är blott fråga om ett afslag å den kongl. propositionen i dess nuvarande skick. Men jag anser, att redan nu något kan och bör göras, och det är därför, som jag, herr talman, förenar mig i det yrkande, som blifvit gjordt af de åtta reservanterna från Andra Kammaren.

Herr Ljungberg: Efter de yttranden, som afgifvits i denna fråga, synes det, som om i allmänhet rösterna höjt sig för ett rent afslag på det betänkande, som här blifvit aflemnadt. Jag tror dock, att det finnes en annan utväg, som man kan tillgripa, då man anser, att den gamla byggnaden är otjenlig och den nya föreslagna icke heller lämplig. Denna senare är särskildt ur akustisk synpunkt och med hänsyn till aflägsenheten icke mycket eftersträfvansvärd. — Det finnes likväl en omständighet, som hindrar mig åtminstone, och troligen flere af denna kammares ledamöter, att gå in på ett rent afslag, och det är den eldfarlighet, som vidlåder den nuvarande dramatiska teatern, och som kan blifva högst betänklig under den tid, som man väntar på en ny proposition. Det är således största skäl att göra något under tiden. Man har då den utvägen, som jag tänkt föreslå, men som en talare, med hvilken jag således kan förena mig, nu redan framställt, att förhyra den nuvarande svenska teatern. Denna teater bör, enligt min tanke, icke komma i fråga att inköpas af staten, af det skäl, som jag nyss nämnde, att den icke blott är i akustiskt

afseende olämplig, utan äfven för långt aflägsen från den stora trafiken. Det senare förhållandet har, enligt min tanke, blifvit alldeles för litet beaktadt.

Det torde icke vara obekant för många af herrarne, att när denna teater byggdes, ställes den under ledning af den mest populäre skådespelare, som här funnits på senare tider; men företaget gick likväl icke, och hvarför? Jo, utan tvifvel därför, att teatern låg för långt aflägsen. Salongen är dessutom af sådant omfång, att den icke lämpar sig för dramatiska föreställningar, och teatern blef därför föga besökt. Man fann då på att förvärfva sig en särdeles utmärkt sångerska, som vi numera hafva lyckan att ega vid operan, och hon tillvann teatern den stora publik, hvarigenom affären bar sig. Detta visar emellertid två saker: den ena, att den svenska teatern alldeles icke lämpar sig för dramatiska spektakel, och den andra, att den ganska väl skulle lämpa sig, icke till opera — det har man funnit, att den icke gör, men till operett-teater. Det torde vara dess egentliga bestämmeelse, och på det området bör den kunna hafva framgång. Men staten har icke att göra med detta slag af föreställningar, och jag nämner detta blott i föregående, såsom möjligen en sak att tänka på, då frågan är om en så god teaterbyggnads användande.

Nu skulle det kunna för staten vara en fördel för tillfället att förhyra denna teater för den dramatiska konsten, då man derigenom kunde komma ifrån den eldfarlighet, som den nuvarande dramatiska teatern har, och under tiden vore man i tillfälle att försöka, hvad »svenska teatern» duger till. Finner man då, att den, mot förmodan, skulle vara tjenlig till dramatisk teater, så bibehåller man den. Är den deremot otjenlig för detta ändamål, så bygger man en ny. Det senare förslaget tyckes öfverensstämma med den siste talarens åsigt och synes vara önskvärdt. Staten måste förr eller senare tänka sig att på en tjenlig plats bygga en teater för den dramatiska konsten.

Jag skulle därför vilja föreslå, att man nu inskränkte sig till att bevilja försäljningen af den gamla dramatiska teatern, men icke inköpte, utan blott förhyrde den s. k. svenska teatern.

Medan jag har ordet, ber jag få fästa mig vid ett uttryck, som förekommer i statsutskottets betänkande. Det antydes der såsom ett vilkor, att man bör se till, att konsten blifver »på ett värdigt sätt representerad» på den dramatiska teatern. Det är en gammal fras, som man nyttjat vid många liknande tillfällen, men jag har ännu icke sett, att man kommit från ord till handling. Den utvägen finnes likväl, att tillsätta såsom inspektör en i intellektuelt och moraliskt hänseende begäfvad person, med så hög grad af estetisk bildning, att han med full kompetens kan öfvervaka den dramatiska teaterns verksamhet. Om denna inspektion kunde utsträckas till äfven operan, skulle det icke skada. Det till och med vore nödvändigt med hänsyn till det godtycke och det märkliga inflytande af sympati och antipati, som man funnit der göra sig gällande.

Detta har jag emellertid velat säga endast i förbigående. Min hemställan går derpå ut, att vi icke köpa, utan blott förhyra den svenska teatern, till dess man hunnit utröna dess verkliga lämplighet

Om försäljning af kongl. dramatiska teatern.
(Forts.)

Om försälj- för ändamålet, och att man under tiden planerar för byggandet af en
ning af ny teater, i händelse den förra icke skulle visa sig lämplig för den
kongl. dra- dramatiska konsten.
matiska teatern.

(Forts.)

Hans excellens friherre von Essen: Erfarenheten har visat, att så snart det är fråga om att bygga eller att inköpa en tomt, och i synnerhet när det skall ske för statens räkning, är det nära nog lika många förslag, som framkomma, som det finnes hufvuden. Jag kan visserligen icke säga, att förslagen i detta fall äro lika många som hufvudena, men de äro i alla fall ganska många. Hvarifrån de komma, alla dessa olika förslag, det vet man väl, nemligen dels ifrån egna funderingar, då hvar och en föreslår, hvad han kunnat uppgöra, och dels hufvudsakligen från pressen. Inom pressen har kommit fram så olika meningar i afseende å den kongl. propositionen, att de utgöra, snart sagt, lika många som det är tidningar. Här föreslås, att man skall försälja den dramatiska teatern utan att inköpa någon ny, en annan föreslår att bygga en ny dramatisk teater vid nybrohamnen, och vidare föreslås att hafva den lyriska och dramatiska scenen förenade på den blifvande operan. Ja, ännu flera förslag hafva kommit fram, och man kan verkligen blifva villrådlig hvad man skall göra. Slutligen hafva många sökt den utvägen, såsom varande den försigtigaste, att afslå alltsammans och låta det vara som det är, och då säger en och annan talare, att detta går mycket väl för sig, ty frågan är för tidigt väckt. Deremot vill jag inlägga en liflig protest. Den är icke för tidigt väckt, och det hade egentligen, om jag får säga min tanke, icke varit för tidigt att afgöra denna fråga förra gången, då den kongl. propositionen härom blef framlagd. Ehuru priset då var lägre än det, som nu är ifrågasatt för dramatiska teatern, så hade likväl under detta år inkomsterna varit tillräckliga att motivera en sådan.

En talare yttrade, att den svenska teatern springer icke bort, om man icke nu köper den. Det är jag, för min del, icke öfvertygad om. Jag tror, att det icke är på lösa grunder, man har antydtt, att en konkurrent skulle uppträda såsom köpare till denna teater. På samma gång vill jag tillägga, att ehuru den värde talaren må besitta mycket större erfarenhet i afseende å värdering af tomter än jag, som dock haft någon sysselsättning med dylika saker under den tid, jag var Konungens rådgifvare, så måste jag ändå i detta fall lita mera på de sakkunniges värdering af denna tomt, som skedde år 1892, då den upptogs till, inklusive byggnaden, 650,000 kronor. Sedan dess har icke någon ny värdering skett, och skulle värdet af denna tomt hafva blifvit höjdt i samma proportion som andra tomtvärden i hufvudstaden, så skulle detta värde nu vara betydligt högre, såvida nemligen dessa sakkunnige kände till det uppdrag, de fått. Men de voro ju specialister och trovärdige män, så att man kan icke annat än sätta tro till deras omdöme. De värderade byggnaden icke såsom teater, utan såsom ett hus, som skulle användas till magasin eller dylikt ändamål, för hvilket det till äfventyrs vore ganska lämpligt. Jag tror, att en spekulant, som vill inköpa denna byggnad för teatraliska ändamål, är mycket farlig i närvarande stund, och sker detta,

så har Riksdagen skaffat en farlig konkurrent till såväl operan som må hända äfven till den blifvande dramatiska teatern. Jag tror dock icke, att Riksdagen kommer att lägga ned någon summa på att bygga en dramatisk teater. Man talar om 5- à 600,000 kronor för ett dylikt företag. Det räcker icke, men tala om 1 à 1½ million, då kan jag tro det vara möjligt, men detta hafva vi icke råd till. Jag tror därför, att man icke bör låta detta tillfalle gå sig ur händerna. Gör man det, förlorar man, enligt min öfvertygelse, för såväl den dramatiska som den lyriska konsten mera än man kan beräkna.

Om försäljning af kongl. dramatiska teatern.
(Forts.)

Nu säger man: låt oss slå i hop den dramatiska och den lyriska scenen; det är icke pröfvadt. Jo, det är pröfvadt, och det har framhållits, att det icke kan gå. Den nya operan kommer att hafva större olägenheter i detta afseende än den förra, ty den nya operan kommer att blifva större och sålunda mindre lämplig för dramatiska stycken. Man känner icke heller, hurudan akustiken på den nya operan kommer att blifva; om den blir jemförlig med den förträffliga akustik, som fans på den gamla. En sammanslagning af den dramatiska och den lyriska konsten på samma scen har dessutom i ekonomiskt afseende visat sig medföra betydande olägenheter.

De bästa sångarekrafter och de bästa aktörer måste i alla händelser anställas med en aflöning, som för dem är tillfredsställande. De kunna nu täfva om de pris, som betingas utomlands på de stora platserna i verlden, och de taga icke någon lägre aflöning än som motsvarar ungefär densamma, som de skulle få i utlandet. Om både dramatisk och lyrisk konst skall bedrivas på samma scen, så kommer den valuta, som erbjudes, icke att blifva mera än hälften så stor som annars. Det kommer att spelas tre gånger i veckan på den ena och tre à fyra gånger i veckan på den andra afdelningen, men betalningen blir densamma. Ekonomiskt sedt tror jag således, att det blir en förlustbringande affär. För förvaltningen kommer det dessutom att medföra väsentliga olägenheter, att den måste slitas mellan de tvenne intressena, och man kan alltid förutsätta, att den man, som sättes i téten för ett sådant företag, är så kvalificerad, att han företrädesvis omhuldar operan och icke egnar samma intresse åt den dramatiska konsten, som då blir lidande. Det blir således den ena, som kommer att hafva företräde framför den andra. Repetitionerna, som måste hållas dagligen, kunna visserligen ske på särskilda salar, men på scenen kunna de icke ske på en gång. Olägenheter uppstå dessutom med dekorationer, attributer, kostymer och dylikt. Dessutom är det ganska tvifvelaktigt, huru utrymmet är beräknadt på den nya operan, i fall man antager, att särskilda anstalter måste träffas för den dramatiska scenen. Jag anser således denna tanke om sammanslagning af de båda scenerna, som framkommit i pressen, icke vara lämplig. Den har visserligen blifvit af komitén framhållen såsom utförbar, men det har blifvit vederlagdt. Jag har icke hört något enda skal, som skulle tala emot inköpet af den s. k. svenska teatern, mera än det, att denna teater skulle vara dålig i akustiskt afseende. Det erkänner jag, men det är, såsom en talare anmärkte, en sak, som helt säkert skulle kunna upphjelpas. För öfrigt är med akustiken som med tonen i en fiol, man kan aldrig förutse hur den

Om försälj-
ning af
kongl. dra-
matiska
teatern.
(Forts.)

skall blifva. Blir den bra, så är detta något, som man icke kan beräkna på förhand. Om man nu skulle lägga ner stora summor på att bygga en ny dramatisk teater, så kan det hända, att den icke blir så mycket bättre i akustiskt afseende, som man tänkt sig. Men att den svenska teatern kan förbättras i akustiskt afseende, är ganska visst. Det har framhållits af sakkunnige, att om den stora utbyggnad, som finnes på parkett och andra raden, blir afdelad genom träväggar med rabitsputs, så kommer detta att upphjelpa saken högst väsentligt. På den gamla operan, som var så förträfflig i akustiskt afseende, lade man en trävägg omkring, hvilket bidrog till att ljudet fick en bättre resonans. Då frågar man, hvarför har icke detta skett förut, för att få akustiken på den svenska teatern bättre? Jo, helt enkelt därför, att man då skulle mistat en del platser, hvartill operan icke har råd. Å ena sidan har man framhållit behöfvat af dessa platser för operan, men å andra sidan har man ansett, att det icke skulle vara till någon skada för dramatiska teatern att gå miste om dem, därför att på den svenska teatern finnas platser till högst betydligt större antal än på den nuvarande dramatiska teatern, och dessutom kunna platser beredas der kapellet varit placeradt, då detta icke vidare behöfver vara så stort.

Nu kommer härtill, att staten eger en högst dyrbar materiel, som tillhör den dramatiska teatern och väsentligt ökats under dessa år och som man är i tillfälle att använda omedelbart på den svenska teatern. Skulle den dramatiska teatern upphöra och Riksdagen icke bry sig om att hafva någon sådan teater, då har man en värdefull attiralj öfverflödigt och man får dessutom vänta sig, att den svenska teatern blir använd såsom en konkurrentteater till operan. För min del kan jag icke förstå den talare, som sade, att det gör detsamma om man väntar en tid, saken kan reda sig en annan gång och vi hafva vunnit tid. Jo, det är, enligt min tanke, hvad man icke gjort. Då har man försuttit tiden och då har man icke, såsom talaren framhöll att man borde vara, »varit eftertänksam», utan man har varit obetänksam. Det är hela skilnaden.

Jag anser det vara väl betänkt, som utskottet föreslagit, och tillåter jag mig därför att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Tornerhjelm: Utskottet har naturligtvis icke kunnat ingå i granskning af sjelfva den konstnärliga frågan, eller frågan om huru det skall ordnas med den blifvande dramatiska och lyriska scenens förvaltning för framtiden och huru vida det är skäl att sammanslå dem eller ställa dem under en ledning eller icke. Denna fråga har ej heller förelegat, och utskottet har icke ansett sig kompetent att bedöma den. Utskottet har ställt sig utanför denna fråga, men har i alla fall ansett sig böra beröra den i hvad angår lämpligheten att ställa en väg öppen för ett framtida beslut beträffande den rigtning, i hvilken man skulle vilja gå. Det hade blifvit för utskottet tillkännagifvet, att Kongl. Maj:ts mening vore att tillsätta en komité i enlighet med Riksdagens önskan för att utreda, huru med operans scen skall förfaras, då operan blir färdig, och att denna komité skulle få i uppdrag att taga i öfvervägande, huru det skall ställas med den

dramatiska konsten, om den skall bedrivas på operan eller möjligen skötas på en egen scen såsom förut, men under samma styrelse som operan, eller såsom på senare tiden genom ett konsortium. För att denna komité skulle hafva fria händer att yttra sig i den rigtning, som den på sakliga skäl kunde finna lämpligast, ansåg utskottet det vara nödvändigt att öppna möjlighet för alla dessa utvägar. Genom att föreslå enbart en försäljning af dramatiska teatern, utan att en annan teater fans i reserv, gaf man visst icke komitén fria händer, utan snarare band händerna för den blifvande utredningen i fråga om lämpligheten af en sammanslagning, alldenstund det andra alternativet då endast skulle vara uppförandet af en ny, dyrbar byggnad. Derför ville utskottet ej gifva något på hand genom ett sådant beslut. Utskottet ansåg följaktligen, att man borde hafva en teater i reserv, vare sig den dramatiska eller svenska teatern. Endast på det sättet hade man gifvit fria händer åt den blifvande utredningen i stället för att tvinga den att gå endast den ena vägen. Jag tror, att man genom att behålla en teater tillgänglig, för den händelse den skulle behövas, och icke sälja, förr än utredningen visat, om den behöfs eller icke, gifver den nya komitén fria händer att yttra sig i hvilken rigtning som helst. I hvilken rigtning detta yttrande skall gå, är svårt att säga. För mig har det varit ett önskningsmål, att de dramatiska och lyriska scenerna skulle sammanslås, men på senare tiden har jag hört så många skäl deremot, att jag börjat tvifla på lämpligheten deraf. Och då det ju är omöjligt att på förhand säga, hurudana de akustiska förhållandena i den nya operan komma att blifva, ligger äfven deruti ett skäl mot sammanslagningen, äfven om andra skäl tala derför. Under sådana förhållanden har utskottet ansett, att då en teater finnes tillgänglig, bör man icke sätta den dramatiska konsten på bar backe och derigenom antingen tvinga den att upphöra såsom stående under statens hägn eller ock framtvunga ett anslag till en ny teater.

Då det nu är erkänt och bevisadt, att den dramatiska teatern är under all kritik på grund bland annat af sin eldfara — den är nemligen till den grad eldfärlig, att man borde när som helst utfärda förbud att spela på den — och då det nu föreligger ett så gynnsamt anbud som 360,000 kr., kan jag icke finna något skäl för att icke antaga detta anbud, hvarjemte för inköp af svenska teatern torde tala önskvärdheten att icke lemna den dramatiska konsten på bar backe till den dag, då den ifrågasatta utredningen blir färdig, hvilket jag icke tror kommer att inträffa till nästa år, då kontraktet med operan upphör, emedan det kan dröja länge, innan man tillräckligt känner akkustiken i den nya operan.

Hvad den ekonomiska sidan beträffar, beder jag få säga, att det pris, som bjudits för dramatiska teatern, är så godt, att jag tror icke man kan garantera att när som helst få det. Efter hvad det sagts utskottets ledamöter, hvilka försökt sätta sig i förbindelse med personer, som hafva reda på prisförhållandena, är 30 kr. pr qv.-fot ett lämpligt pris för den tomt, der dramatiska teatern ligger. Denna tomt har en särskild olägenhet, som sänker dess värde såsom vanlig byggnadstomt; den har nemligen mycket liten fasad åt torget och

Om försäljning af kongl. dramatiska teatern.
(Forts.)

Om försäljning af kongl. dramatiska teatern.
(Forts.)

afsmalnar inåt, så att den slutligen icke är mycket bredare än detta rum. Den betingelse, som i allmänhet höjer värdet å en tomt, är att den har god fasad, som möjliggör inredning af butiker åt gatan, hvilka gifva goda hyror. Detta blir till så ringa grad fallet här, att jag icke tror, att denna tomt kan betinga samma pris som en vanlig byggnadstomt. Den, från hvilken anbud nu föreligger, vill använda tomtens till ett speciellt ändamål, som gör honom oberoende af denna olägenhet, och jag tror därför, att detta anbud bör beaktas.

Hvad sedermera priset på svenska teatern beträffar, är det något högre än det förra, som var 450,000 kr.; men då dramatiska teatern stigit så mycket sedan föregående värdering, kan icke denna förhöjning anses såsom oskäligen, i synnerhet då, såsom den siste talaren sade, de sakkunnige 1892 värderade den till 650,000 kr. Jag tror, att, om man köper den nu och man sedermera skulle besluta sig för att sälja den, det blir ganska lätt att få sälja den till teater igen, och staten får då igen sina penningar. Förhållandet är sedan detsamma, som om man icke köpt den nu. Vill man sälja den med förbud att använda den till teater, så kan detta nog inverka sänkande på priset, därför att den måste byggas om, men denna sänkning får då icke läggas på tomtens, utan är det pris, som man får betala för att få bort en konkurrent. Vill man sälja den till teater igen, kan man sannolikt göra det till samma pris, som man själf fått betala. Man har visserligen sagt, att svenska teatern gick illa såsom privatteater förut, men det är att märka, att då funnos tre teatrar inom en liten omkrets, operan, dramatiska teatern och svenska teatern. När staten lägger ned dramatiska teatern och det sålunda endast blir två teatrar i denna centrala del, är det naturligt, att dessa två böra bära sig bättre än tre. Om den icke blir använd för statens räkning, när kontraktet är slut, får den nog användning, såsom en talare sade, till operett-teater. Spekulation derpå kommer med all säkerhet att finnas, och när varietén nu är borta, tror jag, att en operett-teater har all utsigt att gå bra; och detta torde för den svenska operan blifva det värsta, som kunde inträffa ur konkurrenssynpunkt. Här har sagts, att man, för att afhjälpa den olägenhet, som skulle uppstå genom att man sålde den dramatiska teatern utan att köpa svenska teatern och för att sålunda hindra att den dramatiska konsten nästa år står på bar backe, kan hyra svenska teatern. Men man får då betala en hyra, som blir en mycket hög ränta på köpeskillingen. Man betalar nu 35,000 kr., men sedan dramatiska teatern nedlagts, kommer sannolikt hyran för svenska teatern att höjas till 40- å 50,000 kr., hvilket blir 10 procent på köpeskillingen, och detta kan icke kallas någon god affär. Genom att hyra svenska teatern för en tid har man också omöjliggjort för sig rättigheten att sedermera hindra, att den användes till konkurrentteater, hvilket man har i sin magt genom att köpa den.

Rent afslag på frågan medför endast ett års uppskof. Såsom jag redan nämnt, tror jag icke, att den ifrågasatta utredningen kan blifva färdig om ett år. Jag tror, att den nya operan bör vara begagnad såsom teater och pröfvad, innan man kan definitivt säga, att den är lämplig för båda scenernas sammanslagning. Följaktligen

skulle man nästa år stå inför samma predikament som nu, men man riskerar dessutom, att anbudet på dramatiska teatern icke står kvar. Då genom ett rent afslag således i alla händelser icke skulle vinnas mer än ett års uppskof, och ett bifall till de 8 reservanternas förslag, att blott sälja den ena teatern utan att köpa den andra, slutligen kunde komma att bära derhän, att Riksdagen finge bevilja penningar till att bygga en ny dramatisk teater, böra fördelarne af utskottets förslag ligga i öppen dag. För min del är jag öfvertygad, att den blifvande utredningen kommer att gå i den riktningen, att en sammanslagning af de begge scenerna icke bör ske. Och om man då icke har köpt svenska teatern, lär Riksdagen blifva tvungen att bygga en ny teater. Men att fatta ett beslut, som på detta sätt binder händerna på Riksdagen, tror jag är oförsigtigt. På dessa skäl yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Om försäljning af kongl. dramatiska teatern.
(Forts.)

Herr Sandberg: Då under de få veckor, som förflutit, sedan denna proposition inkom till Riksdagen, det pris dramatiska teatern vid försäljning ansågs kunna betinga, vuxit från 250,000 kr. till 360,000 kr., kan jag icke förstå, att det är minsta risk att uppskjuta denna försäljning, hvarför jag förenar mig med herr von Friesen om att yrka afslag å den kongl. propositionen.

Herr Leman: Jag har endast två korta erinringar att göra och skall först vända mig mot den talare, som yrkade bifall till den af herr Andersson m. fl. afgifna reservationen.

Jag kan icke förstå, huru det skall gå med den dramatiska verksamheten, i fall man försäljer den ena teatern, utan att köpa den andra. En ärad talare har sagt, att i sådan händelse kan man hyra svenska teatern. Ja, nog har Riksdagen stor magt, men icke tror jag Riksdagen har ensidig magt att besluta förhyrandet af en teater. Det kan ju nemligen hända att, om Riksdagen beslutar att försälja den dramatiska teatern och på samma gång vägrar att inköpa den svenska teatern, någon annan uppträder såsom köpare till denna senare och att man således icke kan få förhyra den. Det kan äfven hända, såsom en föregående talare påpekat, att, om man väl beslutat försäljning af den dramatiska teatern, egaren till svenska teatern begär en mycket större hyressumma. Alltså, då man icke har på något sätt bestämt, hvar man vill att den dramatiska konsten skall utöfvas, om man försäljer dramatiska teatern, så synes det mig att, i fall man vill handla konsekvent, man måste bifalla antingen utskottets förslag eller också den af herrar Sjö och Kihlberg afgifna reservationen; ehuru jag för min del icke kan instämma i denna reservation.

I den kongl. propositionen förekommer emellertid ett yttrande, som jag erkänner att jag icke förstår; kanhända någon annan, som kan läsa handlingarne bättre, förstår det. Kongl. Maj:t föreslog 1892 Riksdagen »att medgifva, att dramatiska teaterns byggnad med tomt finge försäljas med tillträdesrätt för köparen den dag, då den nya operabyggnaden af teaterkonsortiet till statsverket öfverlemnades». Det var således för den som köpte liksom för den som sålde temligen klart ungefär när detta kunde ske, ehuru icke precis på dagen. I den nu föreliggande kongl. propositionen liksom i statsutskottets be-

Om försäljning af kongl. dramatiska teatern.
(Forts.)

tänkande föreslås försäljningen »med tillträdesrätt för köparen, då dramatiska teaterns verksamhet derstädes kommer att upphöra». Här har jag satt ett stort frågetecken. När skall detta ske? Hvem skall bestämma detta? Kan man tänka att, om det kommer en köpare, som vill använda egendomen till annat ändamål än teaterverksamhet och han behöfver den snart, han skall binda sig vid något så sväfvande som att tillträdet får ske, då teaterverksamheten kommer att upphöra. Man har visserligen sagt, att detta skall ske snart, men derom finnes intet bestämdt. Är man af den åsigten, att man gerna kan låta den teaterverksamheten ännu några år utöfvas å dramatiska teatern, så tviflar jag på att man nu får någon köpare. Ehuru jag icke är stockholmare och icke så noga känner prisen här, antager jag nemligen att här som annorstädes gäller, att förhållanden kunna inträffa, som göra, att en vara kan för ett visst ändamål vara ganska afsevärd att få vid en särskild tidpunkt och köparen kan därför gifva mera, men försittes detta tillfälle, kan det hända, att säljaren bedragit sig och får nöja sig med en mycket lägre summa.

Den andra anmärkningen jag har att göra är den, att, om man är rädd för att teaterverksamhet skall vidare bedrivas i dramatiska teaterns byggnad, så kan man, såsom Kongl. Maj:t i sjelfva motiveeringen till propositionen erinrat, bestämma ett vilkor, hvarigenom förbud stadgas mot att teaterörelse der vidare får bedrivas. I den kongl. propositionen läses på sid. 11: »Enligt nämnda anbud» (det då afgifna å 250,000 kr.) »hvilket likväl endast gäller intill den 10 nästkommande april, förbinder sig köparen att, om anbudet antages, icke under den tid, egendomen af honom eges, derstädes bedriva teaterörelse eller att, i händelse köparen kommer att ombygga fastigheten, derstädes uppföra någon ny teater.» Ehuru det väl torde få anses alldeles visst, att den dag, staten upphör att i dramatiska teatern bedriva teaterverksamhet, det ock torde vara slut med teaterverksamheten i denna byggnad — ty icke lära myndigheterna tillåta någon enskild att drifva teaterörelse i den — så får man dock icke förbise, att den kan ombyggas och göras mindre eldfarlig. Frågan är då, om Riksdagen bör riskera, att en ny egare bygger om huset och apterar det till teater. Utskottet har emellertid i sin kläm icke ifrågasatt något förbud mot fortsatt teaterverksamhet, och sådan lär ej heller kunna hindras på det sätt Kongl. Maj:t föreslagit; ty det i kongl. propositionen omförmälda vilkor skulle vara bindande endast för *förste* köparen. Intet hinder skulle deremot finnas för denne att öfverlåta sitt köp till annan person, utan att binda denne vid sagda vilkor.

Vill man uti ifrågavarande hänseende hafva tillfyllestgörande säkerhet, så finnes, enligt mitt förmenande, ej mer än ett sätt att tillvägagå, och det är att i köpekontraktet skulle insättas det vilkoret, att i fastigheten icke finge bedrivas teaterörelse, samt att blifvande egare, som icke desto mindre sjelf inrättade teater eller tillåte teaterverksamhets bedrivande der, skulle vara skyldig utgifva ett större, till siffran bestämdt skadestånd, hvilket antingen skulle in-tecknas i fastigheten eller för hvilket skulle lemnas säkerhet. Detta sätt är kanske

något formalistiskt, men vill man säkrast möjligt skydda sig, tror jag icke att det finnes något annat.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Om försäljning af kongl. dramatiska teatern.
(Forts.)

Herr Wennerberg: Det har från åtskilliga håll sagts, att det vore bättre att yrka afslag på den kongl. propositionen än förena sig med de 8 reservanterna. Skälet är egentligen det, att det kan hända eller måste hända, att den summa af 360,000 kr., som Kongl. Maj:t antages komma att få för dramatiska teatern, skall indragas till statsverket. För min del får jag säga, att jag aldrig är rädd för att penningar gå tillbaka till statsverket; men något särskildt användande af det skälet här torde icke behövas. Ser man på hvad de 8 reservanterna yrkat, så har Kongl. Maj:t fria händer att göra detta köp, när han behagar. Och jag tviflar på, att under tiden till nästa riksdag något sådant prisfall på dramatiska teatern kommer att inträffa, att man genom detta uppskof tillskyndar statskassan någon förlust. Först och främst är det anbud, hvarom vi nu läsa i utskottets betänkande, icke förfallet i och med detsamma som utskottet yrkat den högre summa, som jag hört sägas vara bjuden. Jag tviflar icke på, att denna summa kommer att stå ganska fast; om anbudet ej vidhålles af samme person, torde det upptagas af någon annan eller kanske till och med höjas från annat håll under den väntetid jag anser Riksdagen bör taga sig. Således fortfar jag att bedja att få yrka bifall till hvad jag en gång förut begärt. Blott ett par ord till min högt ärade vän angående akustiken. Det är fullkomligt sant hvad han sade, att man icke vet, hurudana de akustiska förhållandena blifva hvarken i den nya operan eller — om det går som jag önskar — i en ny dramatisk teater. Skilnaden är den, att i afseende å dessa två byggnader hafva vi rättighet att lefva i glad förhoppning, men att ändra akustiken på det andra stället är omöjligt, den är en gång en verklighet och lär hvarken genom tredje radens borttagande eller golfvets höjande kunna på minsta sätt förbättras.

Herr Wijk: Att de, för hvilka den tanken hägrar, att få en ny dramatisk teater i Stockholm, icke kunnat biträda statsutskottets förslag, kan jag mycket väl förstå. Men då jag för min del icke har lust att i en kanske icke aflägsen framtid befordra ett beslut inom Riksdagen för ett anslag af möjligen några millioner till ny dramatisk teater, har jag med nöje anslutit mig till Kongl. Maj:ts proposition, hvarigenom tillfälle beredes att komma ifrån denna eldfarliga teater och förflytta den dramatiska konsten till en annan, som i detta afseende är vida bättre. Och då nu detta kan ske utan att staten därför behöfver uppoffra något, beder jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ölander: Jag skall icke framföra något yrkande ej heller yttra mig om lämpligheten eller olämpligheten af det ifrågasatta teaterköpet. Jag vill blott liksom herr Leman påpeka en betänklighet beträffande dramatiska teaterns försäljning och i juridiskt afseende göra ett spörsmål, som afser hvad utskottet i en punkt i sitt

Om försäljning af kongl. dramatiska teatern.
(Forts.)

betänkande yttrat. Utskottet säger: »och bör vid sådan försäljning i öfrigt träffas betryggande aftal med köparen, hvarigenom framtida teaterverksamhet å denna plats förbjudes». Hur tror utskottet att detta skall låta sig göra? Jag kan visserligen med den förste köparen göra förbehåll, att han icke får i den inköpta fastigheten bedrifva teaterverksamhet, men om han sedan säljer fastigheten utan något sådant förbehåll, så är detta icke längre gällande. Den nya egaren har då full rätt att göra hvad han vill med teatern.

Detta förbehåll kan icke intecknas, men man säger, att om ett skadestånd stipuleras, detta måhända skulle kunna blifva föremål för inteckning. Derom tror jag dock att juristerna äro af olika meningar. Om också inteckning beviljas, kan jag icke tro att den skall kunna hafva gällande kraft. Jag tror nemligen ej att man kan inteckna skadeersättning för ett servitut, och denna ersättning vore just att hänföra dit. Jag tror således, att det blir svårt att vidtaga några åtgärder för att med säkerhet undvika konkurrens, då dramatiska teatern upphör, och att hela detta yttrande i utskottets betänkande icke är af någon betydelse. Jag har velat påpeka detta, på det man må inse, att, om denna försäljning kommer till stånd, man icke kan skydda sig mot en konkurrent på dramatiska teaterns tomt.

Herr Lundeberg: Till hvad som yttrats till förmån för utskottets förslag har jag för min del föga att tillägga. Jag är egentligen uppkallad af de af herr Leman framställda frågor, der han önskade veta, när tillträdet skulle ske för den nye köparen af dramatiska teatern. Det är kanske ett förbiseende, att utskottet icke angifvit det i sitt betänkande, men inom utskottet kände vi alla väl till, att det inträder vid spelårets slut den 1 juli nästkommande år.

Då jag nu har ordet, kan jag icke neka mig att inför kammaren uttala min förvåning öfver att man kunnat yrka bifall till den af de 8 ledamöterna inom utskottet afgifna reservationen. Jag förstår mycket väl, att man kan vara med om ett afslag, hvarigenom hela verksamheten blir vid status quo. Man riskerar på så sätt icke, att den skall komma att upphöra vid nästa spelårs slut, och man kan då förnya uppgörelsen på sin egen tomt. Man har undanskjutit en god affär, det är allt hvad afslaget vållat — fast det kan ju vara vackert så. Men genom att sluta sig till de åttas reservation har man bragt frågan in uti ett helt annat läge. Man har då, såsom här förut är angifvet, så att säga, ställt hela den dramatiska konstens eller rättare scenens tillvaro på spel. Ty om man nu skall drifva in den dramatiska verksamheten på den nya operan, så kan det hända, att denna är så beskaffad, att man der icke längre kan idka denna verksamhet, och blifver detta förhållandet, samt man måste göra ett ombyte, då står man aldeles redlös, när man icke har någon teater att återgå till. Det yrkandet kan jag icke förstå, och icke heller det uttalande, som gjordes af den högt ärade representanten på kronobergsbänken, då han säger, att Kongl. Maj:t har i sin hand att, när han vill, träffa aftal om detta afslutande. Men afslutandet kan icke ske annat än då ett bud är gifvet, och nu finnes ett bud, som står i en viss tid. Derefter förmodar jag, att det icke kommer att förnyas på kanske

ganska lång tid. — Vill sålunda Kongl. Maj:t sjelfva saken, så måste Kongl. Maj:t uppgöra den inom den öfverenskomna tiden.

Men det är äfven ett annat förhållande, som bör påpekas, såsom en konsekvens af en tillslutning till de 8 reservanternas förslag, och det är, att om detta förslag skulle blifva Riksdagens beslut, så kommer köpeskillingen, de 360,000 kronorna, att gå in till statsverkets extra uppbörd och tagas i beräkning vid innevarande års statsreglering, och det kan ju vara en förhoppning att, eftersom det är en liqvid, som erhållits för dramatiska teatern, man i en framtid skall lyckas få disponera ungefär samma belopp, på ena eller andra sättet, för en dramatisk teater, men säkert är det dock icke.

Sålunda riskeras genom ett bifall till reservanternas förslag icke allenast den dramatiska verksamhetens fortfarande i lugn och ro, utan äfven de medel, som man nu skulle kunna hafva att tillgå för att ordna saken på ett annat sätt. Dessa medel gå nemligen, som sagdt, in till statsverket och kunna der blifva fastlästa. Det finnes sålunda en ganska stor fara i många afseenden för en tillslutning till reservanternas förslag, och kan jag icke annat än yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Törneblad: Det är några anmärkningar, som under diskussionen framstälts, hvilka föranledt mig att å nyo begära ordet. Det har blifvit sagdt, att frågan icke är för tidigt väckt. Ja, det kan ju hända. Om man ser på frågans historia, så går den tillbaka till början af 1880-talet, och då är visserligen icke frågan för tidigt väckt. Men ser man på den ekonomiska sidan, så skulle man möjligen, utan att vara alltför djerf, kunna våga det påståendet, att frågan är för tidigt väckt, åtminstone då det ifrågasattes att sälja dramatiska teatern för 250,000 kronor, eftersom 360,000 kronor sedan ifrågakommit. Och då den nyss omtalade värderingssumman 650,000 kronor redan under den tid, som gått, krupit ned till 500,000 kronor och således kan antagas kunna krypa ned ändå mer, skulle man ju möjligen också på den grund kunna anse frågan vara för tidigt väckt. Men dermed må nu vara hur som helst. Det har blifvit på utskottets vägnar sagdt, att utskottet icke ingått på den konstnärliga sidan af frågan. Ja, det är just det som är felet. Hvad återstår då? Jo, den ekonomiska. Der fins inga klarare bevis om denna, icke ens om det juridiska förbehåll, som skulle göras, och om man tror, att Riksdagen skulle vilja fullfölja den bana, som man tycks vilja slå in på, att köpa bort alla konkurrenser till kongl. operan, så misstager man sig i hög grad, ty det kommer Riksdagen *aldrig* att göra. Äfven torde man kunna våga det påståendet, att faran för att Riksdagen skulle bevilja en eller annan million för att inköpa en dramatisk teater är mycket litet afsevärd. Huru är det då? Man får väl lof att begagna tillfället, som erbjuds att få en dramatisk teater för billigt pris. Ja, om den svenska teatern duger till det ändamålet, men det är det, som *icke* är bevisadt. Jag yrkar afslag.

Herr von Friesen: Jag vill endast begagna tillfället att rätta en föregående talares missuppfattning af mitt yttrande. Det var icke

Om försäljning af kongl. dramatiska teatern.
(Forts.)

Om försälj-
ning af
kongl dra-
matiska
teatern.
(Forts.)

min mening att gent emot värderingen af nya teaterns tomt till 650,000 kronor sätta någon min auktoritet, som icke existerar, utan jag sätter deremot det faktum, att kort efteråt egendomen bjudits ut för 450,000 kronor. Det är väl ett talande bevis på, att värderingen till 650,000 kronor varit för hög. De, som gjorde denna värdering, voro nog sakkunniga, men bland dem saknades den, som i sådana frågor är den ojemförligt sakkunnigaste, nemligen stadsingenjören i Stockholm. Derfor ansåg jag värderingen vara oriktig, och det har äfven erfarenheten visat. Med afseende på hvad statsutskottets ordförande här yttrat, instämmer jag med honom deruti, att det är bättre att gå in på afslag än på de åttas reservation; och han anförde goda skäl därför. Men då han i detta sammanhang säger, att de, som göra det, undanskjuta en god affär och att det är illa nog, vill jag svara honom, att efter min uppfattning är det rätta omdömet det, att de visserligen undanskjuta en god affär, men de undanskjuta också en mindre god affär, som kanske är bäst att icke göra. Det var det skäl, hvarpå jag yrkade afslag. I afseende på frågan om möjligheten att uppföra dramatiska verk på den nya operan, vill jag tillägga, att denna scen är mindre än scenen på Théâtre Français i Paris, och dock uppföras der alla dessa franska komedier, som just varit publikens egentliga föda här under en lång följd af år, och äfven de små levers de rideau, som anses fordra en liten scen. Man har väl äfven skäl att hoppas, att akustiken i nya operan blir god, då man har att draga negativ nytta af de misstag, som gjorts på den teater, utskottet nu vill förvärfva.

Herr Billing: Jag hade visst icke ämnat begära ordet i denna fråga, men med anledning af hvad här förekommit, vill jag dock säga ett par ord. I statsutskottet tog jag mig friheten att gent emot de åtta reservanternas anmärka, att jag omöjligen kunde betrakta deras förslag såsom annat än en satir. På denna anmärkning svarade icke någon af dem, och jag ser deri ett medgifvande af dem, att de icke gerna kunna betrakta förslaget att sälja dramatiska teatern, utan att bereda den dramatiska konsten någon annan lokal, såsom annat än ett något satiriskt förklädt afslag. Derfor förekommer det mig, att, om kammaren ej vill bifalla statsutskottets förslag, kammaren icke borde ett ögonblick reflektera på de åttas reservation, utan i så fall naturligtvis rösta afslag.

För min del har jag i utskottet instämt i det slut, hvartill utskottet kommit, och ämnar därför också i en blifvande votering rösta därför, ehuru jag naturligtvis lika litet som någon annan kan undgå att sentera de skäl, som blifvit anförda deremot. Så vidt jag kunnat förstå diskussionen så väl i statsutskottet som här i kammaren, har jag trott mig finna, att oppositionen mot utskottets och Kongl. Maj:ts förslag utgått från två alldeles olika utgångspunkter. Från ena sidan utgår man från den föreställningen, att den dramatiska konsten kunde med den lyriska förläggas till nya operahuset. Gent emot detta tror jag, att med allt skäl blifvit anmärkt och, så vidt erfarenheten ådagalagt något, äfven ådagalagdt, att en sådan förening är i estetiskt afseende minst sagdt betänklig och i ekonomiskt af-

seende alldeles afgjort förlustbringande. Hans excellens friherre von Essen har anfört skäl för den sista satsen. Från andra hållet, och det gäller väl egentligen Första Kammaren, utgår oppositionen från önskan att åt den dramatiska konsten bereda en egen fullt tillfredsställande lokal — en ny dramatisk teater. Det är detta, som opponenterna i Första Kammaren särskildt önska, och därför göra de så liflig opposition. För min del har jag mycket starka dubier i fråga om Riksdagens villighet att, sedan ett operahus är byggt, också bygga en ny förnäm dramatisk teater. Jag tror icke på, att man kan få Riksdagens bifall dertill, och därför tror jag icke heller, att man bör med detta framtidsperspektiv till motiv afslå utskottets förslag.

Slutligen frågar jag mig: hvad är risken att bifalla utskottets förslag? Allt hvad här är sagdt har icke kunnat framvisa någon den ringaste risk af ett bifall till utskottets förslag, utom möjligen den, att staten, om svenska teatern efter de föreslagna ändringarna befinnes vara olämplig för den dramatiska konsten, skulle behöfva försälja denna byggnad och tomt. Risken blefve då skilnaden emellan den nu ifrågavarande köpeskillingen, 500,000 kronor, och den som staten i sådant fall skulle få för svenska teatern. Detta är absolut det enda som riskeras. Nu har man försäkrat mig från som jag tror någorlunda sakkunnigt håll, att vid en sådan försäljning af svenska teatern någon förlust icke vore att befara. Jag tillåter mig äfven med anslutning till hvad en annan talare sagt framhålla, att, om man icke skulle få 500,000 kronor — hvilket man dock påstår, att man skulle få — skilnaden mellan köpeskillingarna blir en betalning för det vilkor, som staten kunde uppställa, nemligen att svenska teatern icke vidare finge användas till teaterverksamhet. Om nu här blifvit sagdt, att svenska teatern *förut* icke burit sig, så har deremot invändts, att det är en annan sak *nu*. Då hade den nemligen dramatiska teatern liggande alldeles bredvid sig. Och jag tillägger, att förut fans det också en annan teater i närheten, nemligen, jag tror den hette, den Hammerska teatern. Det är en betydlig skilnad, om dessa teatrar lågo der så nära hvarandra, att man nästan kunde på en gång se på programmen för alla teatrarna, eller om ingen af de der två finnes. Då jag alltså är öfvertygad derom, att med ett bifall till statsutskottets förslag ingen ekonomisk förlust göres, att man i estetiskt afseende icke på något sätt binder sig för framtiden, men att det är ganska antagligt, att de ekonomiska vilkoren för försäljningen af dramatiska teatern och inköpet af den svenska teatern i framtiden ställa sig mindre fördelaktiga, har jag ansett mig kunna och böra rösta för statsutskottets förslag samt yrkar nu dertill bifall.

Herr Treffenberg: Hufvudskälet, hvarför jag i denna fråga kommer att sluta mig till de förkättrade åtta reservanterna från Andra Kammaren, är det, att jag föreställer mig, att framdeles, då frågan förekommer att pröfva, huru vida den dramatiska teatern kan sammanslås med den lyriska, så kommer, om man redan inköpt den svenska teatern, denna omständighet att utöfva ett sådant tryck på den fria pröfningen af denna fråga, att pröfningen deraf i sjelfva verket blir, visserligen icke formaliter, men realiter inskränkt. Tro

Om försäljning af kongl. dramatiska teatern.
(Forts.)

Om försälj-
ning af
kongl. dra-
matiska
teatern.
(Forts.)

herrarne, att, om det vid en blifvande utredning skulle visa sig, att det är omöjligt att uppehålla den dramatiska teatern tillsammans med den lyriska, utan att det blir nödvändigt att för ändamålet bygga en särskild lokal för den dramatiska teatern, herrarne då kunna få med sig Andra Kammaren på ett sådant förslag? Nej, den kommer naturligtvis alltid att hänvisa på den svenska teatern, som redan är inköpt, och så får man dragas med den och alla dess olägenheter i all framtid. Nej, mine herrar, inköpet af svenska teatern i närvarande stund kommer att i fråga om ordnandet af teaterverksamheten spela samma roll, som Helgeandsholmsfonden redan spelat i fråga om ordnandet af byggnadsverksamheten på Helgeandsholmen. Hade vi icke haft denna fond redan bildad, så hade vi också sluppit ifrån dessa byggnader. På samma sätt, om vi icke hafva inköpet af svenska teatern klart, så ega vi åtminstone möjlighet att för framtiden få en lämplig lokal för dramatiska teatern. Detta är det skäl, hvarför jag yrkar bifall till reservationen.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, att i afseende på förevarande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr H. Andersson m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation, dels ock att utskottets hemställan skulle afslås.

Sedermera gjorde herr vice talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf och sedan till kontraproposition dervid antagits afslag å utskottets hemställan uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i afseende å punkten a) i utlåtandet n:o 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—72;

Nej—54.

Punkten b).

Herr Sandberg: På de skäl, som i den föregående diskussionen anförts, får jag yrka afslag på den föredragna punkten.

*Om inköp af
den s. k.
svensku tea-
terns
fastighet.*

Herr Lundeborg: Jag anhåller att få yrka bifall till den föredragna punkten.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jemlikt derunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt samt vidare på afslag derå, och förklarade sig anse den förra propositionen, hvilken upprepades. vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Sandberg* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i afseende å punkten b) i utlåtandet n:o 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—77;

Nej—32.

Punkterna c—e).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande sammansatta stats- och lagutskottets den 24 och 27 innevarande april bordlagda utlåtande n:o 9, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition n:o 37 med förslag till lag angående vapenöfning för utrönande af härens krigsberedskap, dels Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjerde hufvudtiteln i punkten 30 gjorda framställning om anslag till försöksmobilisering, dels ock Kongl. Maj:ts proposition n:o 38 angående dagaflöning åt värnpliktig vid tjenstgöring i visst fall under år 1898.

Punkten 1.

Herr vice talmannen: Då sammansatta stats- och lagutskottet utan någon reservation afstyrkt den föreliggande lagen och anslaget för

*Lagförslag
angående
vapenöfning
för utrö-
nande af
härens krigs-
beredskap.*

Lagförslag
angående
vapenöfning
för utö-
rande af
härens krigs-
beredskap.

(Forts.)

mobilisering, torde frågan för denna riksdag vara fallen. Men då jag antager, att den återkommer, ber jag att få om den föreliggande lagen yttra några ord. Jag har först fäst mig vid sjelfva rubriken: »Lag angående vapenöfning för utörande af härens krigsberedskap.» Det der ordet »krigsberedskap» har jag aldrig i mina dagar hört förut, men då jag antog, att det kunde vara en lucka i mitt vetande, såg jag efter i svenska akademiens ordlista, huruvida det fans der. Det fans icke. Så såg jag efter ordet »beredskap» och då lemnades den upplysningen, att det »brukas blott i uttrycket: i beredskap». Att inrymma sådana här obefintliga ord i ett lagförslag synes mig något betänkligt. Men jag vet, att i vår realistiska tid fäster man sig ej vid rubriker och formella frågor, så att den saken skall jag icke egna någon vidare uppmärksamhet. Hvad sjelfva lagen beträffar, är det en undantagslag, och jag har flere gånger varit med om, att Riksdagen stiftat sådana. Men en undantagslag, som skulle gälla blott för ett år, nemligen 1898, det kan jag ej erinra mig att jag förut varit med om. Jag föreställer mig deremot, att det skulle vara af vigt att få de här bestämmelserna intagna i värnpligtslagen. Jag anser nemligen, att en försöksmobilisering kan vara af vigt att verkställa ej blott inom ett enda distrikt, utan äfven inom flera och att det kan vara af vigt äfven för framtiden att hafva denna möjlighet öppen till en försöksmobilisering. Derfor tror jag, att det här stadgandets intagande i värnpligtslagen ej skulle sakna sin betydelse. Jag har slutligen särskildt fäst mig vid ett uttalande, som herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet gjort till statsrådsprotokollet. Det återgifves på sid. 4 i utskottsbetänkandet och lyder, att det »alltid återstode öfvervunnen den stora svårighet, som läge i sjelfva vårt härordningssystem 'stam och beväring', hvilket system ej tillämpades i något annat land». Och detta accentueras ända skarpare på ett annat ställe, der det heter, att »värt härordningssystem 'stam och beväring' icke allenast gjorde sättet för personalens inkallande mera kompliceradt än på andra håll, utan och gjorde de olika truppdelarnes sammansättning af stam, f. d. stam och vanligt beväringssmannskap till ett synnerligen svårlöst problem». Der ligger enligt min uppfattning, om icke ett underkännande, så åtminstone en mycket grav anmärkning mot sjelfva grunden för hela vår arméorganisation, när den dels medför »stora svårigheter», dels utgör »ett synnerligen svårlöst problem» rörande de olika truppdelarnes sammansättning vid en mobilisering. Jag har härmed jämfört de uttalanden, som gjordes vid den urtima riksdagen 1892, och i det förträffliga anförande, som statsrådet då hade i Första Kammaren, yttrade han -- jag skulle önska om tiden det medgäfvade, att läsa upp hela yttrandet, så upplysande är det. Hans sade: »denna disciplin, denna krigareanda, kan man vinna genom att förena dessa, som äro mindre öfvade, med dem som valt krigarcycket till sitt lefnadsyrke; och just på detta sätt blir det möjligt att för den stora massan af de värnpligtige kunna nöja sig med de elementära öfningsarna, då tillräckligt många finnas, som kunna göra tjenst såsom ledare och äfven gifva godt exempel åt de andra gent emot faran. Sådan är menniskanaturen, att då man möter faran, sluter man sig till den,

som ser den manligt i ögonen, och då flera orubbligt gå fram i striden, följer man dem gerna. Detta är betydelsen af stamsystemet, och detta finnes i viss mån i alla arméorganisationer.» Det är precis samma tanke, som framlidne general Hazelius för många år sedan uttryckte i ett arbete, som då vann krigsvetenskapsakademiens stora pris. Och nu säger man, att systemet »stam och beväring» icke förekommer i något annat land än hos oss!

*Lagförslag
angående
vapenöfning
för utrö-
nande af
härens krigs-
beredskap.*
(Forts.)

Krigsministern yttrade vidare till statsrådsprotokollet den 14 oktober 1892: »slutligen hafva genom den likformighet i de olika truppförbandens organisation och sammansättning, hvilken genomförande det nya förslaget ställer såsom ett af sina främsta mål, samt genom den hänsyn till de värnpliktiges antal inom de olika förläggningsområdena, som med synnerlig styrka fått vid förslaget upprättande göra sig gällande och som för öfrigt endast är ett uttryck för den ökade betydelse, de värnpliktige för framtiden måste komma att erhålla för vår försvarsorganisation, en förläggning af den svenska härstyrkan i fred ernåtts, som, så långt förhållandena medgifva, betyggar en snabb och orubbad öfvergång från freds- till krigsfot.» Och han tillägger sedan: att man »sålunda lyckats att, utan väsentlig rubbning i den gamla grunden för vår försvarsorganisation, skapa en, så vidt förhållandena medgifva, *helgjuten och i alla sina detaljer fullt genomförd härordning*». De senare orden äro understrukna.

Efter dessa uttalanden kan jag icke neka till att det verkligen väckt min öfverraskning och mitt bekymmer att erfaras, att grunden nu är så felaktig, att, såsom jag nyss citerat, den icke blott medför »*stora svårigheter*», utan äfven gör de olika truppförbandens sammansättning »*till ett synnerligen svårlöst problem*». Att, sedan vi med så stora uppoffringar köpt oss en som man ansett betryggande försvarsorganisation, efter icke fullt fem år få höra, att den är behäftad med sådana fel, det har på mig åtminstone gjort ett mycket nedslående intryck, och då man som jag under en lång riksdagsmannabana ifrat för antagandet af det nuvarande systemet, som 1892 framhölls såsom betryggande, då har det, jag upprepar det, väckt en smärtsam förvåning att se sådana uttalanden som dessa.

Bland de erfarenheter som man skulle inhemta genom den föreslagna försöksmobiliseringen, uppgifves bland mycket annat, att man skulle »utröna tjänstbarheten hos sådant folk, som måhända ej på 11 eller 12 år deltagit i några öfningar». Jag får säga, att för det ändamålet tror jag sannerligen icke att det behöfs någon försöksmobilisering, ty vi, som bo på landsbygden och hafva någon erfarenhet af dessa f. d. stamanstälde, vi veta mycket väl, att af den militära fernissa, som bibringas dem under de två årens tjenstgöring, är det egentligen endast spriten som återstår, så att den saken tror jag icke behöfver utredas.

Jag anser att sjelfva saken såsom sådan är behjertansvärd, och jag önskar och hoppas, att förslaget måtte återkomma under en annan och bättre form, och speciellt vill jag fästa uppmärksamheten på att tillämpningen af 31 § värnpliktslagen på dessa, som skulle inkallas till extra tjenstgöring, synes mig väl sträng, och att ställa dem under

*Lagförslag
angående
vapenöfning
för utrö-
nande af
härens krigs-
beredskap.
(Forts.)*

krigsdagarna med deruti stadgade svåra påföljd för uteblifvande från vapenöfning, finner jag väl hårdt.

Som sagdt, jag anser frågan vara fallen, men jag har icke velat underlåta att uttala mina sympatier för sjelfva saken på samma gång som mina bekymmer i anledning af de till statsrådsprotokollet gjorda uttalanden beträffande vår nya härorganisation.

Jag har icke något annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr Wieselgren: Det är icke utan att äfven jag har lagt märke till alldeles samma uttalanden af krigsministern till statsrådsprotokollet, hvilka af herr vice talmannen nyss påpekats; men jag har dock icke af dem dragit samma slutsatser som han. Jag har för min del ansett, att dessa uttalanden böra ställas i det närmaste samband med de ord, hvilka återfinnas på 4:de sidan i utskottets utlåtande, hvarest anföres ur statsrådsprotokollet, huru som vi i vårt land icke under långliga tider haft någon erfarenhet att tillgå i fråga om mobilisering af större eller mindre delar af armén, och att man därför vid uppgörande af mobiliseringsplaner vore hänvisad till analoga förhållanden i andra länder. Man nödgas, heter det, stödja sig på erfarenheten dels från mest liknande förhållanden, dels från andra land, der armén verkligen mobiliserats; men i de fall, då ingendera af dessa erfarenheter kunnat lemna någon ledning, har man nödgats uteslutande taga den individuella omdömesförmågan till hjälp, och detta gälde i all synnerlighet i fråga om beräkningen af den tid, de olika förrättningarna kräfde.»

Jag har således trott mig i de påpekade uttalandena läsa ett starkt betonande af nödvändigheten att låta erfarenheten inom vårt eget land något lära oss i fråga om denna viktiga mobiliseringsprocedur, hvilken i det ögonblick, då den skall på allvar tillämpas, icke lemna någon tid öfver för åstadkommande af nödiga rättelser.

Jag vet ju icke huru vida jag har rätt i denna min uppfattning, eller huru vida vice talmannens åsigt är den rigtiga. Jag är dock mest böjd för att antaga att jag har rätt. Det är ett fel, som vi alla ega -- vi anse gerna att den öfvertygelse, hvartill vi sjelfva kommit, är mera befogad än motståndarens. Det är just emedan jag kommit till denna öfvertygelse, som det är för mig så mycket mera nedslående, att utskottet kommit till ett så uteslutande negativt resultat; och just därför, att i afseende på vår armé kan hysas olika meningar om huru vida vårt nya försvarssystem är så bra som vi hoppats eller huru vida det icke är det, hade det enligt mitt förmenande varit så mycket angelägnare att nu bereda tillfälle till pröfning af huru dermed sig förhåller.

Då utskottet enhälligt stannat vid det slut klämman antyder, inser jag ju att det måste hafva varit mycket viktiga omständigheter, hvilka varit för utskottet bestämmande; och skall jag således icke göra något yrkande, utan blott instämma i vice talmannens önskan, att förslaget måtte snart återkomma och då befriadt från de möjliga bristfälligheter, hvilka här låtit det stranda.

Det må dock tillåtas mig förklara, att: nog skulle det vara mig

kärare att få rösta för bifall till Kongl. Maj:ts proposition än till utskottets hemställan.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande klockan 7 på aftonen.

Herr Säve: Det är med mycken tvekan, jag begärt ordet i denna fråga, särskildt därför, att jag ej har något yrkande att framställa.

Såsom frågan nu ligger, är utgången alldeles klar och tydlig. Det kan ej blifva annat än afslag, och deri får man finna sig, huru starka ens sympatier än kunna vara för förslaget i dess helhet.

Men jag har tagit mig friheten begära ordet för att begagna detta tillfälle att framhålla, hvad jag anser vara ett missförhållande i den nuvarande härorganisationen med hänsyn till eventuel mobilisering.

Innan en så stor apparat som en mobilisering sättes i gång, torde det väl vara tydligt, att allt, hvad som förberedelsevis kan göras för att med denna vinna det bästa möjliga resultat, också bör göras. Och jag tviflar, att allt i detta afseende verkligen är gjort. Jag anhåller att få erinra om, hvad herr krigsministern sjelf framhållit i sitt anförande till statsrådsprotokollet, och hvilket utskottet anført på sid. 4 i utlåtandet.

»Endast», sade herr statsrådet, »genom ett verkligen utfördt mobiliseringsförsök, dervid gällande planer tillämpades, så långt fredsförhållandena medgäfvde, vore det i sjelfva verket möjligt att i detalj granska hållbarheten af desamma, och här, om någonsin, kommer det att visa sig, hvad inflytande detaljerna hade på utförbarheten af det hela. Departementschefen anhöll att få nämna en del af dessa detaljer och påpekade i sådant afseende, hvilket inflytande på hela mobiliseringens gång det torde hafva, om de talrika personliga inkallelseorderna till såväl stam- som beväringsspersonal hunne uppsättas på den härför i mobiliseringsplanerna anslagna tiden, m. m.»

Som herrarne behagade finna, beröres i det af mig nu upplästa den ytterst vigtiga frågan om stamkompaniernas och beväringens första mobilisering. På detta område, fruktar jag, existera förhållanden, som ingalunda kunna anses lämpliga.

En ärad talare på gefleborgsbänken framhöll under sistlidne riksdag vid diskussionen om fjerde hufvudtiteln delvis, hvad jag här ämnar beröra. Han framhöll, att infanteriregementena äro fördelade i 2 bataljoner, hvarje bataljon i 4 kompanier. Regimentena äro med hänsyn till inskrifningsförhållandena delade i 2 bataljonsområden och 8 kompaniområden. Han ansåg, att detta kunde medföra en fara, enär i händelse af mobilisering alla infanteriregementen delas i 3 bataljoner och 12 kompanier. Således, menade talaren, skulle just i sjelfva mobiliseringsögonblicket de 8 kompaniområdena förvandlas till tolf, likaså de 2 bataljonsområdena förvandlas till tre, i följd hvaraf en desorganisation komme att inträda i sjelfva mobiliseringsögonblicket, hvilken nödvändigt måste föranleda tidsutdrägt och viller-

Lagförslag angående vapenöfning för utöfning af härens krigsberedskap. valla. Han föreslog till afhjelpande af detta missförhållande, att redan under fredstid regementenas stamtrupp och officerarne fördelades på 3 bataljoner och att inskrifningsområdena ordnades i öfverensstämmelse härmed.

Då jag ej är militär, kan jag ej rätt bedöma rigtigheten af detta, men jag tror, att hvad talaren anförde har goda grunder för sig.

Hvad jag deremot tilltror mig kunna sjelf bedöma, är hvad jag nu ber att få framhålla.

Som herrarne hafva sig bekant, äro kompaniområdena, hvilka äro afsedda för beväringssamfundets inregistrering och redovisning, ställda under särskildt befäl. Hvarje kompaniområde har sin befälhafvare. Till dessa platser utses i allmänhet officerare i aktiv tjänst. Om man ser igenom förteckningen på dessa kompaniområdesbefälhafvare, och en sådan förteckning återfinnes i svensk författningssamling för detta år, befinnes det, att såsom chefer för infanteriets 188 kompaniområden fungera ej mindre än 175 officerare i aktiv tjänst. Hvad blir nu följden här af i händelse af mobilisering? Hvad har kompaniområdesbefälhafvaren att göra i det ögonblicket? Jo, att utskrifva och utfärda personliga inkallelseorder till hela skaran af värnpliktige samt sörja för allt annat, som dermed eger sammanhang. Nu skall han också, om han är kompanichef, taga emot stamkompaniet. Detta låter sig emellertid ej göra på en och samma gång utan en onödig tidsutdrägt. Om han skall lemna befälet öfver kompaniområdet för att öfvertaga den indelta truppen på mötesplatsen, måste han lemna från sig bestyret med orderutskrifningarna till en ställföreträdare, som ej är hemmastadd på detta område. Icke heller är det lämpligt, att han för dessa orderutskrifningar fortfarande sitter fäst vid skrifbordet, ty då måste han lemna ifrån sig stamkompaniet till en subaltern. Huru man än betraktar saken, måste medgifvas, att här föreligger ett missförhållande, som ovilkorligen tarfvar snar rättelse.

Jag har ansett mig böra framhålla detta så mycket mera, som denna fråga står i nära samband med en annan, som jag tror är synnerligen behjertansvärd.

Med hänsyn till officerscorpsets tjänsteår här, är det, som bekant, stipuleradt, att en kompanichef måste taga afsked vid 53 års ålder. Han tillhör sedermera ej längre den aktiva armén.

Förhållandena kunna vara sådana, att en person, hvilken på detta sätt tvingas att lemna sin militärtjänst, skulle fortfarande kunna vara fullt användbar i den aktiva militärtjänsten, fastän han gått miste om befordran till högre militär plats, hvilket kanske berott blott derpå, att han råkat ut för en ogynsam tur vid regementet. Han står emellertid kvar i reserven, och det ligger ju i militäriskt afseende vikt på, att denna reserv är den bästa möjliga.

Nu kan med skäl frågas: hvarför ej använda denna afskedade kompanichef, hvilken kvarstår i reserven? Hvarför icke använda honom, om han dertill befinnes villig, såsom chef för ett kompaniområde i stället för att till denna plats taga en kompanichef i aktiv tjänst?

En afskedad kaptens ekonomiska ställning är i allmänhet allt utom god, och han har ej heller vid 53 års ålder lätt att finna någon

för sig passande civil anställning, och den pension, staten består honom, är ingalunda stor. Vore det då icke lämpligt att gifva honom ett kompaniombudsbeslut med åtföljande lilla arfvode, hvarigenom han på samma gång bereddades en förbättrad ekonomisk ställning och fortfarande bundes vid armén, inom hvilken han under den förgångna tiden tjenat och arbetat?

Nu kan ju invändas, att ett sådant förfaringssätt blefve till förlust för de nuvarande kompanicheferna. Men denna förlust blefve väl ej så stor; ty antingen blifva de nuvarande kompanicheferna befordrade, och då få de rätt till högre pension, eller också blifva de ej befordrade, men då hafva de utsigt att sjelfva efter afskedstagan det i sin tur bereda sig denna lilla biförtjenst.

Jag har naturligtvis icke något yrkande att göra, men jag tror, att hvad jag nu pekat på är ett missförhållande, som tarfar snar rättelse, och som af detta skäl bör af kammaren uppmärksammas.

Herr Dickson: Jag vill icke yttra mig om beskaffenheten af den arméorganisation, som vi ega, men hvad jag vill säga, är, att hurudan än denna organisation är, måste vi försöka att använda den på bästa möjliga sätt, och det sätt, hvarpå vi lättast kunna utrona dess användbarhet i ett krig, är just en försöksmobilisering. Kostnaderna för en sådan åtgärd och de besvärligheter, som dermed äro förerade, äro emellertid så stora, att det icke är tänkbart att mobilisera hela landets försvarskraft. Icke heller är detta något, som kan återkomma det ena året efter det andra, utan vi måste nöja oss med ett års mobilisering. Detta är en mycket viktig omständighet, och den föreslagna lagen tyckes också i det afseendet vara så affattad som sig bör. Frågan om en dylik försöksmobilisering är emellertid af allra största vikt. Jag kan naturligtvis icke vara inne i militära frågor eller hafva något vitsord der vid lag, men jag vet, att vid en mobilisering komma länsstyrelsens och landsstatens krafter att tagas i anspråk i den vidsträcktaste grad. Jag vet, hvad dessa myndigheter hafva att göra för de värnpliktiges inkallande samt såväl värnpliktiges som stamanställdes inqvartering och befordrande till mötesplatsen. Jag vet, hvad som i sådant fall skall göras, och jag erkänner villigt, att de gifna föreskriftena äro väl genomtänkta. Men huru väl dessa föreskrifter än äro genomtänkta, huru väl de än må vara skrifna, kan dock alltid missförstånd uppkomma vid tillämpningen, och det är under alla förhållanden svårt att på förhand beräkna den tid, som för hvarje åtgärd erfordras. Jag anser därför, att en sådan försöksmobilisering, som föreslagits, är af den allra största vikt, och jag dömer här vid lag efter den kändedom, jag har om svårigheterna. Af huru stor vikt det är, att trupperna i rätta ögonblicket infinna sig på samlingsplatsen, att de blifva väl förplägade och ordentligt transporterats till mötesplatsen, kan man lätt tänka sig, om man besinnar, att i fall allt detta är väl bestämdt, måste truppernas tillit och förtroende för befälet ökas, men att om de samlas efter den föreskrifna tiden och oordnade komma till mötesplatsen utan att der finna de kvarter och den förplägning, som behöfves, då ingifves dem mistro, och det blir en dålig här, som man samlat.

*Lagförslag
angående
vapenöfning
för utronande af
härens krigs-
beredskap.*

(Forts.)

Lagförslag
angående
vapenöfning
för utrö-
nande af
härens krigs-
beredskap.
(Forts.)

Jag skulle vilja i hufvudsak yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag, men då jag antager, att detta icke lönar sig i frågans nuvarande läge, så har jag icke något yrkande att göra.

Herr Brehmer: Min mening är icke att djupare ingå på frågan om vigten och betydelsen af den föreslagna åtgärden, och jag tror, att diskussionen kommit något på sidan om saken. I statsrådsprotokollet äro nemligen anförda alla de skäl, som kunna framdragas för en försöksmobilisering, och för egen ringa del hade jag tillfälle att förra året, då fjerde hufvudtiteln här till behandling förekom, ehuru delvis af annat motiv än nu, framhålla betydelsen just för oss, som hufvudsakligen med vårt försvarsväsen afse att trygga vår neutralitet, att kunna med snabbhet, ordning och fullständighet försätta hären från freds- till krigsfot.

Att ett sådant prof på vår nya härordnings styrka, på den försvarskraft, som vi oundgängligen måste kunna visa, om vår neutralitet hotas, också någon gång får komma till ett praktiskt utförande, och detta *fortast möjligt*, är för mig en så viktig sak, att jag anser, att säkerligen icke något anslag, gällande det rörliga försvaret, varit med större befogethet af Kongl. Maj:t begärdt efter den nya härordningens genomförande än detta anslag till den nu föreslagna försöksmobiliseringen.

Man skulle därför hafva kunnat vänta, att utskottet något välvilligare behandlat denna fråga eller åtminstone något välvilligare motiverat sitt afstyrkande. Utskottet säger visserligen i sin mycket knappa motivering sig icke vilja förneka, »att genom en sådan mobilisering fördelar för försvaret *i viss mån* skulle vinnas», men tillägger några rader längre ned, »att en så dyrbar åtgärd som en försöksmobilisering, *i fall den skulle befinnas oundgängligen nödvändig*, icke lämpligen bör ega rum» o. s. v. Dessa ord visa, enligt mitt förmenande, att utskottet icke till fullo beaktat vigten och betydelsen af den föreslagna åtgärden, och då är det mycket lätt förklarligt, att utskottet kommit till det slutskal, som det anført, nemligen att mobiliseringen icke bör komma till stånd, förr än »den ökade öfnings-tiden kommit alla första uppbådets åtta årsklasser till del». Detta låter såsom ett skäl, men ett verkligt skäl är det icke annat än under den förutsättningen, att man kan vara förvissad om, att en eventuel fiende skall hafva den godheten vänta med att tvinga oss att mobilisera på allvar, till dess den förhöjda öfnings-tiden kommit dessa årsklasser till del.

Om nu verkligen hela första uppbådet vid en mobilisering skulle behöfva inkallas, hvilket icke är så säkert, och deribland befinnas några årsklasser, som innehafva mindre öfning än de andra, så inverkar detta dock icke hindrande, att man finge se, hvad man hufvudsakligen med försöksmobiliseringen afser att få utrönt och pröfvadt, nemligen densamma lugna och jemna gång, huru säkert det invecklade maskineriet arbetar från den dag, då mobiliseringsordern utfärdas, intill dess trupperna stå marschfärdiga, fullt utrustade och organiserade, en tidrymd, som endast får omfatta ett fåtal dagar.

Den på mobiliseringen följande fälttjenstöfningen är visserligen

också en viktig länk i frågan. Härigenom får man någon erfarenhet om, huru dessa stora fältstarka bataljoner, uppgående till en styrka af 8 à 900 man och sammansatta så, som i allvarets stund blir fallet, af tre fjerdedelar bevärning mot endast en fjerdedel stamsoldater, skola komma att manövrera. Detta är något helt annat än de små bataljoner, bestående till större delen af stamsoldater samt bevärning, direkt tagen från öfningsfältet, hvarmed vi äro vana att röra oss på de hittills förekommande fälttjänstöfningarne. Om då i en dylik fältstark bataljon finnes instuckna en del värnpligtige, som icke undergått den nya härordningens ökade öfning, så finge man tillika se, huru i detta afseende förhållandena skulle ställa sig, om vi nödgades mobilisera just nu, och äfven detta kunde ju vara af intresse att veta.

Då jag icke kan finna de skäl giltiga, som utskottet anfört för afslag, har jag för min del icke kunnat låta frågan passera utan en gensaga, och skulle jag helst hafva yrkat bifall till Kongl. Maj:ts förslag, men då någon utsigt till framgång för detta nu icke torde förefinnas, så har jag, herr talman, icke något yrkande att göra.

Friherre von Otter: Det kan näppeligen förvåna någon, att vid behandlingen af detta viktiga ärende inom denna kammare den önskan fått sitt uttryck, att sammansatta utskottet kunnat komma till ett annat resultat, än hvad det gjort. Då nu emellertid förhållandet är det, att utskottet enhälligt kommit till den mening, som i betänkanDET finnes uttalad, så har jag ansett mig såsom ledamot af detta utskott böra angifva skälet, hvarför jag dertill medverkat.

Jag ber då kammaren att i första rummet fästa sig vid det, att grunden för hela denna fråga är antagandet af en lag, och för att således denna fråga skulle kunna bifallas, så skulle denna lag godkännas af båda kamrarna. Detta fann man redan från början nästan otänkbart. Då fattade jag för min del det beslutet att hellre än att skilja mig från majoriteten göra hvad jag kunde för att få frågan att falla framåt, och det ansåg jag verkligen, att den gjort genom den motivering, utskottets hemställan fått. Hvar och en, som skaffar sig en maskin, den må vara aldrig så liten, vill naturligtvis, så snart maskinen blifvit i ordning, begagna första tillfälle för att se, huru den arbetar. Är detta angeläget i allmänhet, så måste det vara i ännu högre grad angeläget i fråga om ett så stort och inveckladt maskineri som en mobilisering. Men man har ansett, att det finnes vissa skäl — jag vill nu icke säga, i hvad mån fog finnes för de skälen — men det finnes i alla fall vissa skäl, som man anser sig kunna anföra för ett uppskof med denna mobilisering. Jag vill dervid icke uppehålla mig vid det skäl, som utskottet anfört, nemligen att den längre öfningstiden icke kommit fler än fem af de åtta åldersklasserna till godo. Ty detta har ju egentligen icke något inflytande på mobiliseringen; det har inflytande på de dermed sammanhängande öfningarne, men alls icke på sjelfva mobiliseringen. Men det finnes andra omständigheter, som enligt mitt förmenande kunna tala för ett uppskof. Deribland vill jag först och främst nämna den omständigheten, att, så vidt jag har mig bekant, ännu icke under nästkommande år alla de truppförband, som tillkommo år 1892, hafva

*Lagförslag
angående
vapenöfning
för utrö-
nande af
häreus krigs-
beredskap.
(Forts.)*

Lagförslag angående vapenöfning för utövande af härens krigsberedskap.
(Forts.)

kommit till sina respektive förläggningsorter, och hafva de också gjort det, så är dock deras numerär icke fulltalig. Vidare tror jag, att den för verklig mobilisering uppgjorda planen är antagen först i år, och ehuru det ju är en ganska lång tid till nästa år, så torde det dock för alla vederbörande behövas en något längre tid för att sätta sig in i alla dessa nya förhållanden. Slutligen vill jag också framhålla, att herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet sjelf har sagt, att år 1897 endast i hufvudsakliga delar den nya härordningen skulle vara genomförd, hvilket ju ock kan vara ett skäl, hvarför man kan dröja något år, innan denna försöksmobilisering kommer till stånd.

Då jag nu ser herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet här närvarande, vill jag för min del, i likhet med en föregående talare, för honom framhålla, att för att bereda väg för denna sak, torde det vara nödvändigt att göra någon eftergift i de stränga straffbestämmelser, som i lagen föreslagits. Ty man måste väl medgifva, att när det icke är fråga om något annat än en försöksmobilisering under fredstid, så, huru viktig denna än är, är straffarbetet dock en allt för sträng påföljd för underlåtenhet att åtlyda påbud om inkallelse. Om det vore möjligt att i någon mån hindra denna straffbestämmelse, så tror jag, att saken skulle kunna lättare genomföras än eljest.

Jag anhåller om bifall till sammansatta utskottets betänkande.

Herr Sörensson: Då jag å lagutskottets vägnar tagit del i behandlingen af denna fråga, så finner jag mig manad att här säga några ord.

Utän att hafva någon insigt i militära förhållanden, inser jag mycket väl, att en försöksmobilisering är alldeles nödvändig för att kunna komma under fund med, huru det stora maskineriet skall komma att fungera vid en mobilisering. Men det är under nuvarande förhållanden icke möjligt att komma till något annat resultat än det, hvartill utskottet kommit. Der uttalades visserligen i utskottet sympatier för saken, men å andra sidan framhöll man den brist på öfning, som åtminstone 2 å 3 åldersklasser skulle hafva, och jag får för min del bekänna, att jag icke i likhet med en föregående talare kan anse, att det är ligkiltigt, om man har 42 eller 90 dagars öfnings-tid. Det har åtminstone inom utskottet framhållits såsom ett ganska viktigt skäl. Ett annat är det, som den föregående talaren påpekade, nemligen de stränga straffbestämmelserna. På dem har man stött sig, och jag befarar, att det går icke så lätt att få igenom en lag med sådana straffbestämmelser.

Jag tror också, att frågan har fallit framåt. Ty motiveringen innebär icke, att man anser en försöksmobilisering onödig, utan att man vill dröja dermed.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet friherre Rappe: Jag har icke varit i tillfälle att åhöra den diskussion, som i denna kammare hittills förts, och herrarne få därför icke begärs, att jag skall kunna till besvarande

upptaga alla de anmärkningar, som här böra hafva blifvit gjorda. Säsom det uppgifvits för mig, har en talare deruti, att jag i mitt anförande till statsrådsprotokollet erinrat om, att vår armé består af stam och beväring, velat se ett klander från alla sidor mot vår härordning. Jag vill med anledning häraf upplysa, att min mening ingalunda varit att antyda något sådant. Jag har endast i den framställning, jag gjort inför Kongl. Maj:t, framhållit, att detta förhållande i viss mån komplicerar möjligheten att med tillräckligt stor hastighet sammanföra armén. Det fordras ju sålunda, att stam och före detta stam i en viss kvantitet skola ingå i hvarje truppförband, för att armén skall — med nuvarande organisation — vara på lämpligaste sätt sammansatt, då den skall gå emot fienden.

Här lär vidare hafva framhållits, att många skäl skulle tala för ett uppskof med denna försöksmobilisering, och jag vill visst icke förneka, att sådana skäl kunna förefinnas. Men hvad den näst föregående talaren yttrade, eller att man *utan fara* skulle kunna vänta dermed, det är en slutsats, som jag ingalunda vill skrifa under. Tvärt om är det enligt mitt förmenande förenadt med *en ganska stor fara* att icke göra denna försöksmobilisering nästa år. Och det är just detta samt känslan af det ansvar, som jag, på den plats, jag bekläder, har att bära, som gjort, att jag, oakadt olägenheten af att arméns organisation icke är fullständigt genomförd, ansett mig böra begagna första möjliga tillfälle efter den nya arméorganisationens genomförande för att hos Kongl. Maj:t anhålla om framställning till Riksdagen om en sådan försöksmobilisering. Hvad jag skulle vilja påpeka, det är den utomordentliga vigten och betydelsen af en sådan försöksmobilisering. Men innan jag kommer dit, vill jag, med anledning deraf att de senaste talarne framhållit såsom önskningsmål, att vissa lättnader borde göras, i fall en ny proposition rörande denna sak skall framkomma, säga det, att jag tror, att, efter den diskussion, som här egt rum, Kongl. Maj:t vill gå uttalade önskningsgarna till mötes så mycket som möjligt. Ty stald i valet emellan att icke få någon försöksmobilisering alls och att få en sådan, ehuru i viss mån icke så tillfredsställande, som man skulle hafva önskat, lärer Kongl. Maj:t icke tveka i valet. Jag vill således säga det, att huru önskligt det vore, att dessa straffbestämmelser finge kvarstå sådana, som de här förekomma — och de äro i sjelfva verket ingalunda så farliga, som en talare här förestält sig; mer än disciplinstraff af sträng arrest lärer väl nemligen icke kunna sättas i fråga — så torde det dock icke vara omöjligt att i stället för dessa straffbestämmelser införa några andra, som kunna vara lämpliga, då det blott gäller en försöksmobilisering, eller, med andra ord, som mera öfverensstämma med de för försummelser med hänsyn till de värnpligtiges vanliga fredstjenstgöring gällande straffpåföljder.

Likaså vill jag beträffande tidpunkten för mobiliseringsförsöket säga, att churu naturligtvis det riktigaste är, att ingen i hela landet vet, vid hvilken tid på året, försöksmobiliseringen skall göras — ty det gäller ju att utrona, huru *alla* hjulen i det stora maskineri, som vi bestå oss med, fungera — så kan man dock, för att tillmötesgå de framställda önskningsgarna, säga så mycket, att den kommer att ega

Lagförslag
angående
vapenöfning
för utro-
nande af
härens krigs-
beredskap.
(Forts.)

*Lagförslag
angående
vapenöfning
för utrö-
nande af
härens krigs-
beredskap.* rum på en tid, då det är lättast för landtbrukaren att undvara sitt folk. Det blir icke alldeles precis detsamma, men ett sådant medgifvande lär man dock kunna göra.

Jag öfvergår nu till det, hvarför jag egentligen begärde ordet, nemligen att söka visa den stora vigten och betydelsen af en försöksmobiliserings företagande. Innan en sådan egt rum, kunna vi icke veta, huruvida den armé, om hvars organisation beslut fattades år 1892, verkligen svarar mot sitt ändamål. Då jag nyss yttrade mig i Andra Kammaren, tog jag till utgångspunkt en liknelse, som herrarne många gånger hört, nemligen den om en eldsvåda. Det är ju godt och bra, om man har en brandcorps, som är förträffligt öfvad och försedd med den redskap, som är nödvändig för eldsvådans släckande, men om det icke är säkert, att denna brandcorps kan inställa sig i så god tid, att den hinner släcka elden, innan denna tagit öfverhand, då tjenar det icke till mycket att hafva en sådan corps. På samma sätt, äfven om våra trupper få en utmärkt öfning, om truppförbanden äro sammansatta på det bästa sätt, så att de olika vapenslagen äro riktigt fördelade, så är dermed icke gifvet, att de med tillräckligt liten tidsutdrägt kunna sammanföras i det rätta ögonblicket eller att alla de personer, som skola ingå i hvarje truppförband, komma dit i så god tid, att man kan hinna få armén i det rätta ögonblicket samlad på den rätta punkten. Det är under alla förhållanden icke säkert, och innan ett försök blifvit gjordt, är det omöjligt att med visshet förutse, om det verkligen kan göras eller icke.

Vi hafva nu inför våra ögon en kamp, som alla med eller mot sin vilja måste följa med intresse. Vi se en liten nation med tapperhet kämpa för hvad den anser vara sina heligaste intressen, och man kan icke förneka den svagare parten sitt erkännande af dess tapperhet och mannamod i striden. Men det oakadt hafva vi sett, att denna part lidit stora motgångar. Hvad beror detta på? Beror det på fel i krigsoperationerna? Det är möjligt — man kan ännu icke säga någonting härom med säkerhet; men hvad man redan nu kan säga, det är, att hufvudsakliga felet och hvad som ytterst gjordt, att grekerna blifvit slagna, ligger i de operationer, som vidtagits, innan sjelfva kriget öppnats. Utfallet af ett krig beror nemligen icke endast af de operationer, som företagas efter krigets utbrott, då ens handlingssätt påverkas af motståndarens handlingssätt, utan nästan i lika hög grad af de operationer, som företagas, innan kriget utbrutit. Hela den moderna krigshistorien visar, att just dessa förberedande operationer hafva spelat en afgörande roll. Aro de felaktigt behandlade, så komma följderna deraf att påverka hela kriget, och det måste vara tydligt för hvar och en, som läst om de grekisk-turkiska krigshändelserna, att hufvudanledningen, hvarför grekerna blifvit slagna, är, att de på ett origtigt sätt grupperat sina stridskrafter. Detta visar, hvilken betydelse dessa förberedande operationer hafva.

Men de förberedande operationerna hafva två sidor, dels den strategiska sidan, som består deri, att man på ett ur militärisk synpunkt riktigt sätt vidtager sina anordningar, och dels en teknisk

sida, som är knappast mindre viktig, därför att på den fullständiga beskaffenheten af denna tekniska sida beror den tid, hvaröfver man kan förfoga för att blifva i ordning. Tiden är i detta afseende det viktigaste; det är känt från alla tiders krig, men under vårt tidehvarf är den viktigare än någonsin. Ett lands existens kan bero derpå, att man kommer ett ögonblick för sent.

Det är just denna sida af de förberedande krigsoperationerna, som jag måste framhålla för kammaren, och det är just i detta afseende, som en försöksmobilisering är så viktig. Der är det den tekniska sidan, som är hufvudsaken; der gäller det att få uttrönt, att allt går på det lämpligaste sätt och på den kortaste väg; och jag upp-repar, hvad som förut under diskussionen framhållits, att detta kan icke konstateras utan ett verkligt praktiskt försök.

Innan jag slutar, vill jag påpeka ännu en sida af saken, nemligen den moraliska. Den har också under diskussionen i någon mån antyds, och den är af särskild vikt för oss, som haft en 80-årig fred, en så lång fred, att ingen nu lefvande inom vårt land sett kriget öga mot öga. Man tänke sig, att ett krig plötsligen blossar upp — hvem kan veta, när det sker? Det är för oss omöjligt att föreställa oss, hvilken oro, när ett krig bryter ut, och hvilka svårigheter, som måste uppstå inom en nation, der, som sagdt, ingen varit med om ett krigsutbrott och der man icke fått praktiskt öfva sig att med hastighet, lugn och ordning vidtaga de åtgärder, som äro nödvändiga för att ordna hären. Jag fruktar, att om ett krig skulle utbryta, blefve här en förskräcklig oreda, och detta icke blott bland militärerna, utan ock bland alla de andra, som hafva någonting att göra med mobiliseringen; ty, såsom en landshöfding nyss påpekat här i kammaren, äfven för de civila myndigheterna måste uppstå ofantliga svårigheter, om man aldrig varit i tillfälle att praktiskt pröfva de åtgärder, som skola vidtagas, förrän man finner, att fienden står i landet.

Och jernvägarne sedan! De fordringar, som man vid krigsutbrott ställer på jernvägarne, äro alldeles oerhörda. Hvem borgar för, att icke der vid lag kan finnas någon felaktighet, som gör, att alltsammans går sönder? När man tänker på, huru stort hela detta maskineri är och huru mycket det är, som då med ens skall utföras, så måste man inse, att det är för oss rent utaf en skyldighet mot våra barn, som skola skickas ut emot fienden, att redan på förhand göra ett försök, på det att, när en gång krigstrumpeten ljuder, hvar och en må veta, hvad han har att göra. Har ett dylikt försök blifvit utfördt, då känner hvar och en, att han med ordning och lugn kan utföra sina åligganden, då kommer hvar och en med säkerhet till den plats, der han skall stå, då uppkommer en allmän tilltro till krigsledningen i dess helhet, som gör, att allt går med lugn och utan att oro och förskräckelse uppstå.

Det är dessa betraktelser, jag velat göra äfven i denna kammare för att framhålla den ofantliga betydelse, som ligger i en försöksmobilisering. Jag har icke velat eller kunnat bära det ansvaret att icke hafva föreslagit en sådan. Nu må kammaren säga sitt ord. Anser kammaren, att den vill bära ansvaret, så må den göra det, men Kongl. Maj:t och Dess rådgifvare hafva gjort sin pligt.

*Lagförslag
angående
vapenöfning
för uttrö-
nande af
härens krigs-
beredskap.*

(Forts.)

*Laaförslag
angående
vapenöfning
för utrö-
nande af
härens krigs-
beredskap.
(Forts.)*

Herr Boström, Filip: I likhet med den ärade talaren från Malmö stad, ber jag att på det lifligaste få betona, af hvilken ofantlig vigt icke blott för de militära myndigheterna, utan äfven för de administrativa det skall vara, att en försöksmobilisering eger rum så snart som möjligt. Jag skall icke här tillåta mig att göra något yrkande, men då ett par tre af utskottets ledamöter sagt, att frågan fallit framåt, och att af motiveringen framgår, att utskottet anser, att en försöksmobilisering är af stor betydelse, så ber jag att få inlägga en bestämd gensaga mot den mellanmening, som förekommer midt i andra stycket af utskottets motivering: »utskottet anser, att en så dyrbar åtgärd som en försöksmobilisering, *i fall den skulle befinnas oundgängligen nödvändig*» o. s. v. Jag hemställer vördsamt till kammaren, huru vida man och denna motivering kan säga, att utskottet uttalat sig gynsamt för en sådan försöksmobilisering. Jag beklagar, att ett sådant uttalande blifvit gjordt.

Herr Alin: Jag tänker säga till en del detsamma, som den siste ärade talaren här yttrat. Jag kan förstå, att man, såsom friherre von Otter yttrade, kan anse, att det ligger en fördel för hela saken deri, att man, då man finner sig hafva afgörande skäl för att antaga, att båda kamrarna icke skulle kunna ena sig om lagen, då försöker att förena båda om en motivering, som är sådan, att förslaget derigenom kan anses falla framåt. Men jag vill på samma grunder som den föregående talaren sätta i fråga, huru vida detta är förhållandet med denna motivering. Den är helt kort och lyder i sina båda första punkter så:

»För den föreslagna försöksmobiliseringen har departementschefen framhållit flera skäl, och utskottet *vill ej förneka*, att genom en sådan mobilisering fördelar för försvaret *i viss mån* skulle vinnas derigenom, att den nuvarande härordningen blefve mera omfattande pröfvad, än som nu under fredstid sker. Men utskottet anser, att en så dyrbar åtgärd som en försöksmobilisering, *i fall den skulle befinnas oundgängligen nödvändig*, icke lämpligen bör ega rum förr, än man kan blifva i tillfälle draga *all* den nytta deraf, som i militäriskt hänseende är *möjlig*.»

Jag skall, såsom frågan nu ligger, inskränka mig till detta yttrande.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 2 och 3.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 24 och 27 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 51, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af

förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.

Herr Helander: Emedan jag under en temligen lång tjenstetid underlångt äfven handlagt ärenden angående så väl expropriation för allmänt behof som ock utläggning eller utsträckning af stadsplaner, så anser jag mig icke böra underlåta att yttra mig i detta ärende. Jag skall emellertid, innan jag öfvergår till sjelfva hufvudsaken, be att få erinra om, hvad som i den föreliggande frågan här förut har förekommit, nemligen: att 1884 års Riksdag hos Kongl. Maj:t begärde utarbetande och framläggande för Riksdagen af ett lagförslag i det syfte, motionen innehåller; att Kongl. Maj:t samma år tillsatte en komité att utarbeta ett dylikt lagförslag, hvilken komité nästpåföljda år fullgjorde sitt uppdrag; att, samtidigt med fullgörandet, komitén, jemväl derom anmodad, afgaf förslag till hvad i vissa fall borde iakttagas, då byggnad uppförts utöfver tomgräns; att mot komitéförslagen åtskilliga anmärkningar i högsta domstolen framställdes, hvaremot desamma af öfriga hörda myndigheter hufvudsakligen lemnades utan anmärkning; att Kongl. Maj:t likväl till afgörande af Riksdagen år 1891 endast hänsköt det mindre förslaget — det om tomgränser — under förklarande, att förslaget om stadsplaner kommit att förfalla; att sistnämnda års Riksdag alltså endast haft att behandla det mindre förslaget, hvilket af Första Kammaren antogs, men af Andra Kammaren afslögs, inom den senare under uttryckt beklagande från ganska många talare, att det större förslaget ansetts böra förfalla; samt att motionären nu hemställt om förnyad framställning till Kongl. Maj:t i det syfte, motionens s. k. kläm närmare utvisar. Nu har utskottet behandlat frågan och har dervid först och främst ordagrant intagit motionen och sedermera för egen del sagt, att motionärens framställning åsyftar, såsom af motiveringen framgår, ett återupptagande af det förslag till lag angående stadsplan och tomtindelning, som af särskildt utsedde komiterade den 24 augusti 1885 afgafs med föranledande af Riksdagens den 9 maj 1884 aflåtne skrifvelse till Kongl. Maj:t. Icke annat än jag kan förstå, måste det ligga någon missuppfattning i detta utskottets uttalande. Jag skall därför be att få erinra om, hvad motionären verkligen har begärt. Han begär, »att Riksdagen må anhålla, att Kongl. Maj:t, i öfverensstämmelse med hvad Riksdagen i skrifvelse den 9 maj 1884 begärt, täcktes låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser för ordnande af de rättsförhållanden, som uppstå mellan kommunerna och enskilde i följd af fastställande af planer för eller vid utförande af beslut om röglering af gator, torg eller allmänna platser i stad, köping eller ort, för hvars bebyggande stadganden lika med de för stad gällande anses böra på grund af befolkningens täthet tillämpas». Detta uttalande är precis ordagrant detsamma, som Riksdagen gjort i sin framställning af den 9 maj 1884 till Kongl. Maj:t. Jag har tagit en afskrift af Riksdagens skrifvelse till Kongl. Maj:t och funnit, att densamma inefattar, mycket tydligt och med goda skäl, hvad Riksdagen då hos Kongl. Maj:t verkligen begärde, hvilket icke är detsamma, som, med vida större utsträckning, inne-

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

hålles i komitébetänkandet. hvilket senare åter, enligt utskottets mening får gälla för att vara motionens innehåll. Men så är i verkligheten icke händelsen. Hade förhållandet varit, att hvad komitén i allo har sagt och tillstyrkt skulle vara detsamma, som hvad motionären har begärt, så ville jag ingalunda vara med om vissa delar af framställningen. Men så är icke förhållandet, ty motionären har alldeles tydligt uttryckt, att det är endast skrifvelsen till Kongl. Maj:t och hvad deri intagits, som han åsyftar. Utskottet säger i sin hemställan, att »för utskottet äro de skäl mot antagande af ett lagförslag af den innebörd, nu föreliggande motion omförmåler, som här ofvan i korthet återgifvits, fullt afgörande, och då motionären ej ens antydt andra grunder, hvarå ett förslag i motionens syfte skulle kunna byggas, kan utskottet alltså inskränka sig till att, under åberopande af det ofvan anförda, hemställa, att grefve Hamiltons ifrågavarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda». Men är åter mitt antagande riktigt, derom nemligen, att motionären alldeles icke har begärt, hvad utskottet anser honom hafva begärt, så synes det mig alltså böra förfalla, hvad utskottet här har sagt om innebörden i motionen.

I anseende till den långt framskridna tiden, vill jag icke längre upptaga denna, men yrkar, att, då utskottet icke yttat sig öfver hvad motionären i verkligheten begärt, utan öfver något helt annat, kammararen måtte till utskottet återförvisa ärendet till förnyad handläggning.

Herr Leman: Med den åsigt, som jag har, skulle jag mycket väl kunnat nöja mig med en återremiss, om det icke vore så långt lidet på riksdagen. Jag har nemligen en åsigt i detta fall, hvilken i många afseenden strider mot utskottets, och jag skall försöka att så kort som möjligt angifva skälen därför.

Det spörsmål, som här föreligger, innebär egentligen frågan derom, huru man skall kunna lösa intressetvister emellan enskilde fastighetsegare i stad och kommuner på ett sådant sätt, att icke de enskilda intressena få ibland omöjliggöra, ibland försvåra för kommunerna anläggandet af gator och dylikt. Det är visserligen så, att här i Stockholm har, såsom motionären erinrat, Kongl. Maj:t och kronan, för att få sina gardestomter försålda, ingått en öfverenskommelse med Stockholms stad, och på detta sätt har man på frivillighetens väg nått, hvad man eljest icke skulle hafva vunnit. I Göteborg har äfven Kongl. Maj:t och kronan ingått på öfverenskommelse, och vi hafva der i andra fall begagnat ett sätt, som ibland har lyckats, nemligen det att icke bevilja medel till gatanläggningar, för så vidt dessa icke krävas af den *allmänna* trafikens behof, men att, der så ej är förhållandet samt der en enskild tomtägare skulle skörda allt för stor vinst genom gatukorsningar, icke bevilja denna gatanläggning utan att den enskilde tomtägaren kostnadsfritt afstår mark till gatan eller på annat sätt bidrager till anläggningen. Detta har gått bra åtskilliga gånger, men det har också hänt, att en skicklig tomtspekulant, som kommit öfver en tomtkomplex, icke velat gå in härpå, utan byggt midt i en tillämnad gata. Då har icke funnits någon-

ting annat att göra än att antingen låta honom bygga eller också besluta att lösa marken. Mig synes, att utskottet vid behandlingen af denna fråga antingen icke förstått eller icke velat förstå, hvad motionären åsyftat. Motionären har, såsom den föregående talaren yttrade, icke begärt, att Riksdagen skulle antaga komiténs förslag, utan ställt sig på samma ståndpunkt, som Riksdagen gjorde 1884, och föreslagit, att man skulle förnya den anhållan, som då gjordes hos regeringen om att något måtte i saken åtgöras. Det är nog sant, att mycket af hvad komitéen föreslagit måste bibehållas, men det är också sant, att en del både kan och bör förändras. Det skulle kunna tyckas, som om, när utskottet nu redogör för komiténs förslag, enklast hade varit, att utskottet tryckt af de paragrafer, för hvilka det redogör. Detta har icke skett, utan utskottet har i stället aftryckt dåvarande justitierådet Östergrens anförande i högsta domstolen, hvilket innehåller ett referat af förslaget. Detta referat — det vågar jag påstå — står i vissa delar icke i full öfverensstämmelse med komiteeförslaget. Såsom exempel vill jag anföra 8 §. Jag kan icke finna, att i densamma förekommer ett ord om skyldighet för tomtägaren att utan ersättning afstå mark för utvidgning af gammal gata. Utskottet afslutar sitt utlåtande på följande sätt: »För utskottet äro de skäl mot antagande af ett lagförslag af den innebörd, nu föreliggande motion omförmäler, som här ofvan i korthet återgifvits, fullt afgörande, och då motionären ej ens antydtt andra grunder, hvarå ett förslag i motionens syfte skulle kunna byggas, kan utskottet» etc. Jag kan icke finna, att motionären behöft antyda annan grund än den, hvarpå 1884 års skrivelse hvilade. Att märka är ock, att så väl våra grannland, Norge och Danmark, som Tyskland och Frankrike hafva lagar, hvilkas syfte är att förhindra den enskilde att ställa sig uteslutande på den gamla kejsrerliga romerska eganderättens grund samt att sålunda till egen vinning ställa sitt enskilda intresse i den starkaste strid mot kommunens gemensamma intressen.

För min del får jag yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Nyström, Carl: Det är ty värr synnerligen mycket att säga om detta ärende, vida mera, än som vid denna timme och vid slutet af ett så långt plenum kan medhinnas. Motionen om en skrivelse till Kongl. Maj:t i fråga om ordnandet af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m. ser helt enkel och oskyldig ut. Men den är icke så enkel och icke heller så oskyldig. Motionens inledning och motivering utvisar tydligt, att här är fråga om att upptaga det gamla från 1884 härstammande förslaget om en stadsplanelag, och så har äfven lagutskottet uppfattat saken. Jag kan nu icke tillåta mig att återgifva historien om detta lagförslag, hvars upphofsman aldrig släppt sitt ursprungliga syfte och nu fortfarande söker få upprättelse för den motgång, han vid fragans behandling rönt. Om ock någon fullständig redogörelse för dess tidigare öden icke är för sakens bedömande behöflig, torde dock en eller annan återblick vara till gagn i detta afseende.

Om mån vide af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.

(Forts.)

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.

(Forts.)

Att frågan icke är så enkel, åskådliggöres kanske bäst genom förevisande af denna lilla broschyr (en foliant på 329 sidor), utgörande ett utlåtande från en af engelska öfverhuset tillsatt komité, och af detta häfte, utgörande ett inlägg i frågan från Londons stadsfullmäktige, eller af denna bok, som innehåller en öfersigt öfver ärendets behandling i England. Jag uppvisar dessa böcker blott för att gifva en föreställning om den grundlighet, med hvilken man i andra länder gått till väga i hithörande frågor, som visat sig hafva vida större vikt och innebörd, än hittills hos oss antagits. Saken är den, att ett stänk kastats öfver till oss från dessa brytningar och strömningar i de stora länderna, och det torde vara nödigt, att, innan vi fatta beslut, åtminstone i någon mån uppmärksamma den belysning, som frågan fått genom utlandets arbete. Härförutan torde behandlingen blifva ytterst lam.

Innan jag med några ord går att omnämna de utländska bidragen, måste jag emellertid upptaga ett och annat från behandlingen i vårt land af förslaget angående stadsplanlag, ty, såsom nämnt, motionen afser detta förslags upptagande. Motion i saken väcktes 1884 af herr Rubenson och föranledde en skrifvelse, som hade till påföljd tillsättande af en komité, hvilken 1885 blef färdig med sitt arbete. Lagförslaget skulle nu granskas bland annat af högsta domstolen; och om denna granskning har förslagets nämnda upphofsman i många yttranden, både i tidnings- och broschyrform, låtit förstå, att det af hans motion föranledda och af komitén formulerade förslaget blifvit af domstolens pluralitet tillstyrkt. Då en af de dåvarande medlemmarne af högsta domstolen är ledamot i kammaren, tillkommer det icke mig att framhålla den mening, som af honom förfäktats. Men jag vill på det bestämdaste protestera mot denna i omlopp satta myt, att domstolens majoritet skulle hafva tillstyrkt förslaget. Först och främst kan man väl ej tala om pluralitet, der ingen votering egt rum. De sex ledamöterna, som deltago i ärendets slutliga behandling, afgäfvö sina yttranden hvar för sig om de särskilda paragraferna. Nu är att märka, att § 8 utgör hela förslagets kärnpunkt och innehåller bestämmelsen om skyldighet för tomtogare att utan ersättning upplåta mark till gata eller vidkännas deremot svarande kostnad. Här är den nyhet, som framför andra väckt motstånd. Man har icke velat finna sig i bestämmelsen, att en fastighetsegare skulle utan ersättning afstå delar af sin fasta egendom eller i andra fall betala för en gatutrensning, med hvars inköp han icke tagit någon befattning.

En af justitieråden, herr Glimstedt, yttrar sig om denna § på följande sätt: »Till stöd för bestämmelserna om skyldighet för tomtogare att utan ersättning upplåta mark till gata eller vidkännas deremot svarande kostnad återopas förnämligast, hurusom den mark, som i följd af gatans framdragande bildar byggnadstomt och erhåller ny byggnadslinie derinvid, derigenom vinner en förhöjning i värde, som fullt motsvarar och oftast vida öfverstiger värdet af den mark, hvilken skall för tomten upplåtas till gatan. Då emellertid värdeförhöjningen snart åtföljes af motsvarande förhöjning i taxeringen, och tomten genom bebyggande vinner mångdubbelt värde såsom skatteobjekt, synes samhället redan under nuvarande förhållanden för gatumarken

vinna sådan godtgörelse af tomttegaren, att någon ytterligare godtgörelse därför icke skäligen bör honom framför samhällets öfriga medlemmar åläggas. Inom samhällen, der stadsplaner redan finnas fastställda, men ännu mer eller mindre återstår i deras genomförande, skulle ifrågavarande bestämmelser, hvarigenom samhällets skyldighet att vidkännas kostnaden för gatumark med ens vältes öfver på tomttegaren, föranleda en betänklig omhvälfning i bestående förhållanden till oförskyld förlust för egare af tomter, derå de nya bestämmelserna blefve tillämpliga.» En man, som yttrar sig på sådant sätt, vågar man inränga bland dem, som yttrat sig för lagen, och 8 § är dock, såsom nämnt, den viktigaste paragrafen i lagen. Det har sagts och upprepats, att bland de sex ledamöterna i högsta domstolen voro 4 för och 2 mot lagen. Bland de 4, som skulle vara för, är herr Glimstedt, hvars yttrande kammaren nyss hört. Bland dessa fyra är äfven justitierådet Wretman, som, beträffande denna 8 §, yttrar, att ifrågavarande stadganden om tomttegarers skyldighet att upplåta mark icke borde tillämpas i de bland rikets största städer, som af Konungen pröfvades kunna och böra med gemensamma tillgångar sådan mark anskaffa. — Så förhåller sig med denna historia, att majoriteten i högsta domstolen vore för förslaget, och jag tycker, att det vore tid på, att denna uppgift nu lades å sido.

Jag återkommer nu till de inlägg i frågan, som gjorts från engelsk sida. Mycken omsorg och mycket arbete hafva nedlagts på lösningen af denna stora nutidsfråga, men resultatet hafva varit öfvervägande negativa. Ett arbete, som innehåller en öfersigt öfver ärendets behandling i England, uppdelar ämnet i tre delar, hvilka alla fått synnerligen barbariska namn: 1) Betterment, 2) Worsement, 3) Recoupment. Med »betterment» menas grundsatsen, att den fastighetsegare, hvars egendom ökats i värde på grund af en förbättring, som utförts af kommunen, skall särskildt bidraga till kostnader af denna förbättring. Grundsatsen, menar man, är billig nog, men tillämpningen stöter på svårigheter, som synas öfverstigliga. Det är också klart, att man i och med antagande af denna grundsats inlåtit sig på en reform, som i väsentlig mån ombildar eganderättsförhållandena. Det är i själfva verket en tillämpning af ett nytt bud, som skulle heta: *den, som gör oförvälad vinst, skall mera eller mindre fullständigt gifva samhället särskild ersättning därför.* Tillämpningen skulle nog icke komma att stanna vid tomtregleringarna. Men samma rätt skulle man ju säga, att hvar och en, hvars egendom stiger i värde vid en jernvägsanläggning, som gör vinst vid påläggningen eller borttagandet af en tull, ja, rent af vid en konjunkturvexling af hvad slag som helst, skulle på grund häraf erlägga en *särskild* ersättning. Det behöfver icke sägas, hvilka öfverstigliga svårigheter häraf skulle blifva följden. Medaljen har ock sin baksida, och engelsmännen hafva haft mod att äfven taga denna i betraktande. Med »worsement» mena de grundsatsen, att om en fastighet förlorar i värde på grund af någon kommunens åtgärd, skall *han* hafva rätt till ersättning af kommunen. Äfven här skulle grundsatsen leda till tillämpningar af öfverskådlig räckvidd. Man behöfver blott påminna om den för-

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilda vid genomförande af stadsplaner m. m. skjutning i fastigheternas värde, som blifver en följd, om de kommunala förbättringarna och försköningarna förläggas i en stadsdel med förbigående af en annan, att icke tala om grundsatsens tillämpning inom andra områden af samfundslifvet.

Med den tredje termen »recoupment» menas den magt, som skulle tilläggas en kommun att, då stora kommunala arbeten planläggas, »taga land» utöfver hvad som är behöfligt för sjelfva anläggningen för att sedermera, genom att uppdelat det förvärfvade området i tomter och försälja dessa, täcka den kostnad, som anläggningen medfört. Äfven detta begrepp finnes upptaget i § 5 af förslaget till stadsplanelag. Att införa en dylik grundsats är detsamma som att vilja hafva en lag, som skall, snart sagdt, ålägga stadsfullmäktige att blifva tomtspekulanter.

De i England utförda förarbetena synas icke hafva ledt till något resultat. Anmärkningsvärdt är, att det förslag, som handlagts af Londons stadsfullmäktige, går ut derpå, att den vinst, som en fastighetsegare kan anses göra på grund af en kommunal förbättring, skall taxeras och sålunda skattläggas. Detta är ju för oss icke något nytt. Tvärt om, häri vill man gerna se frågans naturliga, lätta och rättvisa lösning. Den, som gjort en vinst och sålunda ökat sin förmögenhet, blir därför beskattad. Men detta är något annat än att på förhand bestämma, att fastighetsegaren bör komma att få vinst af det kommunala företaget, och på grund häraf tvinga honom att antingen utan lösen afstå en del af sin fasta egendom eller erlägga en lösen.

Mycket vore att tillägga, men tiden medgifver icke det. Jag instämmer med lagutskottet i dess afslagsyrkande.

Herr Hammarskjöld: Den siste värde talaren sysselsatte sig, såvidt jag förstod honom, egentligen med tre saker. Den ena: personligt anfall mot en människa, som icke är här närvarande. Det bryr jag mig icke om att besvara. Det kommer den anfallne förmodligen sjelf att göra på det sätt och i den form, han finner lämpligt. — Den andra var en framställning af ett engelskt betänkande, som jag icke läst och hvaröfver jag därför icke kan uttala mig. Den värde talaren upplyste om, att af detta betänkande blifvit intet eller så godt som intet. Det är mycket möjligt, att så förhåller sig. Men det är ock upplyst, att det icke förhåller sig så i en stor del af Europas kontinentala stater, der de rättsprinciper, som talaren menade icke blifvit i England godkända, hafva blifvit genomförda. Slutligen sysselsatte sig den värde talaren med att kriticera ett förslag, som af en komité blifvit utarbetadt, och som nu icke föreligger till behandling. Jag vill icke göra mig solidarisk med allt det, som står i detta komitéförslag. Jag kan nog också hafva betänkligheter mot ett och annat, som der förekommer, och tror nog, att den kritik, som detta komitéförslag varit underkastadt, bör föranleda jemkningar i mer än ett afseende. Emellertid är det icke detta, frågan nu gäller. Nu är fråga om, huru vida den begäran, som Riksdagen år 1884 gjorde hos Kongl. Maj:t om vidtagande af åtgärder för att få slut på åtskilliga missförhållanden, fortfarande förtjenar afseende i den rätting,

som komitén föreslagit, ehuru med modifikationer, eller möjligen i någon annan rigtning.

Nu är vidare, enligt min tanke, alldeles klart, att här icke föreligger ett ensidigt stockholmsintresse, utan att det intresse, hvarom här är fråga, finnes i alla Sveriges städer. Innan jag blef stockholmsbo, var jag upsalabo, och vi hade der en liflig förnimmelse af behofvet af lagstiftning i den rigtning, hvarom här är fråga, och af de orättfärdigheter, som bristen på lagstiftning verkligen medförde. Städerna äro enligt gällande lag under vissa förhållanden pligtiga att skapa gator, hvilket medför mycket stora kostnader. Af detta begagna sig tomtjobbare och tomtspekulanter till att söka komma öfver tomter i de trakter, der de mena sig kunna tvinga staden till att draga fram dylika gator, och till att, sedan de väl blifvit egare till marken, genom vissa åtgärder, såsom begäran att få bygga m. m., ställa staden i det dilemma att antingen till öfverdrifvet pris inköpa tomterna, möjligen under form af expropriation, som också blifver mycket dyr och äfven med afseende å tomternas läge tills vidare är alldeles obehöflig eller ock att låta dessa tomter blifva bebyggda på ett sätt, som omöjliggör ett genomförande af stadsplanen i framtiden. Vid andra tillfällen åter åstadkommes den föllden, att staden tvingas att med stora kostnader för de skattdragande vidtagna åtskilliga åtgärder, hvilka medföra en kolossal vinst för en eller annan tomtegare. — En af mina grannar på bänken upplyste mig nyligen om en märklig tilldragelse från Paris. Fråga var om en tomt, som skulle delvis användas till gata. Domstolen förklarade med ledning af den franska lagen, att som uppenbart vore, att tomten skulle ökas oerhördt i värde genom den gatuanläggning, som var i fråga, ålåge det tomtegaren att afstå den remsa, som för gatuanläggningen behöfdes. Och det visade sig, att domstolen utgått från en riktig förutsättning, i ty att tomten sedermera såldes för 2 millioner francs eller långt öfver sitt förra värde. Det visade sig, att det skulle varit en formlig orättfärdighet, om tomtegaren dertill hade kunnat tilltvinga sig af staden en dryg betalning för att han erhöll den fördelen att få tomtens värde höjdt i så ofantlig grad, som skedde.

Hvad man nu önskar, är dels en lagstiftning för att hindra tomtjobbarne att klå städerna på sätt nu eger rum, dels en billighetsåtgärd, så att, när vinsten är oskäligen och uppenbar, den, som gör vinsten, äfven i någon mån får bidra till kostnaden. — Nu säger den omnämnde talaren, att tomtegaren kan också åsamkas förlust genom stadens gatuanläggningar. Ja, är det så, att han lidit förlust genom stadens åtgärd, är jag fullt ense med talaren om, att en sådan förlust bör ersättas. Derom skola vi icke tvista. Men nu är icke fråga om detaljerna i lagförslaget, utan endast om att förnya en af Riksdagen en gång beslutad begäran, att något må i saken göras, hvilket verkligen är af behofvet påkalladt. Jag får därför instämma med de talare, som yrkat, att, med afslag å utskottets betänkande, motionen måtte af kammaren bifallas.

Herr Helander: Då jag förra gången yttrade mig, gjorde jag det helt kortfattadt, med anledning af den långt framskridna tiden.

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kom-muner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

Sedan dess har tiden ytterligare framskridit, och jag vill öfver- uppehålla kammaren, men måste dock, med anledning af en före- gående talares yttrande, säga, att mycket af, om icke allt, hvad han nämnde, är något, som icke innefattas i den skrivelse, som motionären har velat aflåta till Kongl. Maj:t, och att jag för min del icke kan finna, att denna skrivelse innefattar något, som skulle kunna, på grund af hvad nämnda representant yttrade, utgöra hinder för att antaga densamma. För öfrigt vill jag tillägga, att, om denna repre- sentant, liksom jag, hade varit med om åtskilliga tomtplaneanlägg- ningar och expropriationer i landsorten, hans rättskänsla säkerligen skulle hindrat honom från att motsätta sig bemödandet att förekomma sådana uppenbara orättvisor, som der framkallas genom tillämpning af nu gällande expropriationslag, hvarom dock tiden nu icke med- gifver närmare yttrande. Sannolikt har hans åsigt i denna sak på- verkats af det förhållande, att han såsom stadsfullmäktig i Stockholm genom inköp af tomter m. m. medverkat till det för hufvudstaden lyckliga resultatet i stadsplanesaken, för hvilket stadens invånare till sina fullmäktige stå i stor förbindelse.

Emedan, efter det jag förra gången yttrade mig, andra talare förordat bifall till motionen, så skall jag, med afstående från min begäran om återremiss, nu i deras yttrande instämma.

Herr Hasselrot: Den långt framskridna tiden gör, att jag skall försöka fatta mig kort. Då erkänner jag först, att motionärens yrkande innebär icke något annat än ett upprepande af Riksdagens skrivelse af år 1884. Men man kan icke skriva till Kongl. Maj:t och helt enkelt upprepa den förra skrivelsens ordalag utan att anföra några skäl. Och i hela motionen finnas icke anförda några andra grunder, hvarpå det ifrågasatta förslaget skulle kunna byggas, än de, hvarå det af motionären berörda komitéförslaget hvilat. Jag tror därför, att lagutskottet varit i sin goda rätt, då det hufvudsakligen vänt sig mot detta komitéförslag. Utskottet har nemligen icke haft någon annan uppgift än att se till, huru vida det resonnement, motionären åberopat, kunde föranleda en ny skrivelse af den art, som Riksdagen aflät år 1884. — Nu är väl icke så alldeles sällsynt, att Riksdagen skriver till Kongl. Maj:t utan att göra fullt klart för sig, hurudant resultatet skall blifva, och det är sålunda nödvändigt, att Riksdagen förbehåller sig pröfningsrätt i saken, då frågan återkommer. I detta fall har det visat sig, att man kommit till ett resultat, som icke under några förhållanden bör kunna godkännas. Äfven om jag erkänner, att ett förslag i motionens syfte skulle kunna få andra detaljbestämmelser än de i komitéförslaget upptagna, måste dock hufvudprinciperna vara desamma, och den gemensamma hufvudprin- cipen är den, att jag såsom egare af en fast egendom är skyldig icke blott att lemna, hvad som deraf behöfves för ett allmänt ändamål, utan äfven att dertill betala för den fördel, som jag anses vinna genom det allmänna ändamålets realiserande. Sant är, att en sådan princip är införd i andra länder i Europa, men den öfverens- stämmer icke med vårt begrepp om eganderättens helgd, och jag tror icke, att det skall lyckas att få en sådan princip införd här i

landet. Visserligen hafva äfven vi måst göra ingrepp i eganderätten för att få fram vägar, kanaler, stadsplaner m. m., men dock så, att, enligt hvad hittills är stadgad, egaren njuter full ersättning för den förlust, som han lider genom att nödgas afstå sin egendom. Att nu släppa denna princip och bestämma, att egaren icke blott icke skall få ersättning för hvad han nödgas lemna, utan dertill skall gifva ersättning för den förmån, han antages vinna, innebär ett så stort ingrepp i eganderätten, att jag på inga vilkor vill gå in derpå. Är principen fattad, måste man taga konsekvensen af densamma. Det är icke nog med att tillämpa densamma för det fall, att en gata drages fram. Förhållandet är detsamma i det fall, att en jernväg anlägges. Rättsgrunden är densamma. Tager jag den i ena fallet, kan jag icke vägra att taga den i det andra. Och det är omöjligt att få principen rättvist genomförd. En trädgårdsmästare har t. ex. i en af stadens utkanter en dyrbar anläggning om många tunnland, bebyggd med växthus. Så beslutar staden, honom ohörd, att lägga gator öfver området. Man ramponerar hans egendom och gör det omöjligt för honom att använda den för det ändamål, hvartill han begagnat den. Icke nog med att han då icke skall få ersättning, utan han skall äfven betala därför, att vederbörande anse, att han gör så stor vinst derigenom, att han kan använda området till byggnadstomter. Det är möjligt, att staden misstager sig, att det icke lönar sig att bebygga området. För öfrigt kan hända, att jag är i den ställning, att jag ej sjelf kan bygga, och att någon spekulant icke finnes. Den, som har inteckning i jorden, skall icke hans rätt också ses till godo? Huru skall han kunna få ut sina penningar, när dessa tomtbitar ligga der och ingen vill bebygga dem. Man säger, att säkerheten blifvit förbättrad derigenom, att grundvärdet ökats. Ja, kanske blir den det om 10 à 15 år, när området blifvit bebygdt. — En lagstiftningsprincip, som kan leda till så väsentliga olägenheter, anser jag, att vi icke böra införa. En talare har sagt, att man i Upsala känt ett lifigt behof af en lagstiftning sådan som den ifrågasatta. Det förstår jag. Det skulle ju för städerna minska kostnaderna för gator och andra allmänna anläggningar, om de finge öfverflytta en del af bördan från sina starka skuldror på de enskilda samhällsmedlemmarna.

En annan talare sade, att en dylik lagstiftning vore högst nödig. Det vågar jag bestrida. Vår nuvarande expropriationslag har visat sig vara ganska tillräcklig. Stockholm har ordnat sin stadsplan på ett utmärkt vis genom det sätt, som är det enda naturliga, eller att staden, då den behöft, köpt och ordnat på förhand. Och det har gått så, att staden icke förlorat något och ej heller den enskilde blifvit lidande. En mängd städer hafva reglerats efter dem öfvergången eldsvåda. Och visserligen har regleringen blifvit dyr för dem — de hafva nödgats taga upp amorteringslån — men den enskilde har icke blifvit lidande. Rätten har icke blifvit kränkt. — En annan utväg finnes, som påpekats af herr Leman och som användts i Göteborg. Vill icke staden köpa, så låter den den enskilde egaren, om han icke vill lemna bidrag, bygga. Alla dessa enkla, naturliga och med vår rättsordning öfverensstämmande utvägar finnas kvar.

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilda vid genomförande af stadsplaner m. m.

(Forts.)

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilda vid genomförande af stadsplaner m. m. Men att kasta in lagstiftningen på den äfventyrliga stråten, att om jag får en vinst utan att hafva begärt den, så skall jag betala för densamma, det tror jag icke öfverensstämmer med de rättsprinciper, som böra råda i vårt land. Jag yrkar bifall till lagutskottets betänkande.

(Forts.)

Herr Törneblad: Jag skall försöka att fatta mig så kort som möjligt. Det är fullkomligt riktigt, att eganderättens helgd bör respekteras, men så vidt jag har kunnat finna, har icke någon i denna fråga velat, att egaren skulle göra någon förlust, utan endast att egaren icke skulle göra någon oskäligen vinst; och det beror på blifvande lagstiftning att i det fallet ordna, huru för hvarje särskildt fall skulle bestämmas. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att det här är fråga om en *skyldighet* för städerna, och den är införd genom Kongl. Maj:ts administrativa lagstiftning, som dermed har ålagt samhällena kanske den tyngsta beskattning, som blifvit gifven. Under hvilka förhållanden har den blifvit införd? Jo, i följd af en skrifvelse af år 1842 tillsattes en komité, som på slutet af 1850-talet afgaf ett ytterst moderat betänkande, icke alls innehållande några omstörtande grundsatsar för stadsregleringarna, som sedermera förekommit. Öfver detta komitébetänkande hördes stadens dåvarande myndigheter, magistraterna och borgerskapets äldste. Sedan fick ärendet ligga i 11 år, utan att Kongl. Maj:ts ens aktade nödigt att höra de stadsfullmäktige, som under tiden blifvit tillsatta. Derpå, år 1874, promulgerades lagen i administrativ ordning, åläggande städerna så tunga bördor, som man förut knappast kunnat tänka sig. Då vill jag fråga: är det underligt, att man i Riksdagen kommit fram med en begäran, att någon rättelse i dessa förhållanden må ske genom en lag, stiftad i vanlig ordning? Är det underligt, att man önskar, att ett lagförslag, bygd vare sig på den sist tillsatta komiténs grundprinciper eller på andra modifierade sådana, skall komma fram till Riksdagen? Nej, det är icke underligt. Ty djupt hafva de ingripit i stadssamhällellens organisation, dessa skyldigheter, som blifvit städerna ålagda genom en administrativ förordning, nästan utan motstycke i vårt lands rätts-historia. Jag yrkar afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Nyström, Carl: Blott några få ord. Herr Hammarskjöld började med att säga, att mitt anförande innehöll ett personligt anfall. Det är misstag. Det innehöll blott ett omnämnande af det personliga i denna historia. För det andra har han sagt, att jag stått och ordat om en engelsk undersökning, som icke har med saken att skaffa. Är det sant eller icke, att motionen gäller ett återupptagande af frågan om stadsplanlag? Är det sant eller icke, att stadsplanlagen har sitt egentliga centrum i § 8? Är det sant eller icke, att denna § innehåller bestämmelser om ersättning för oförvållad vinst? Är allt detta sant, så äro vi inne på de principer, som jag berört. Jag anser således, att de hafva det allra närmaste sammanhang med förevarande sak. Och utgången af dessa principfrågors pröfning i England pekar alldeles tydligt på, att man der icke vidare vill inlåta sig på dylika experiment.

Vidare har herr Hammarskjöld och äfven herr Helander yttrat, att denna sak skulle vara så ytterst nödvändig för Stockholms stad. Ja, redan den 29 november 1885 — det är länge sedan — förklarade förslaget upphofsman, att, hvad Stockholm beträffade, lagen skulle komma något sent, i ty att regleringen der i hufvudsak vore genomförd. Sedan dess har regleringen gått framåt så mycket, att hvad som i berörda hänseende, om jag frånräknar utkanterna, återstår, är en småsak. Att för regleringen af den gamla staden inom broarne en så våldsam omhvälfning i våra lagstiftningsprinciper, som det ifrågasatta förslaget innebär, skulle vara nödvändig, derpå tviflar jag. — En talare har sagt, att det icke kan blifva fråga om, att någon förlust kan skapas. Här i Stockholm finnas stora tomtområden, för hvilkas egare, om denna lag skulle hafva varit i kraft, och dem således ålagts att ersätta den vinst, som man för deras räkning förutsatt, en sådan påлага skulle hafva varit alldeles orättfärdig. Hvarför gissningsvis taga ut den vinst, som i en framtid möjligen kan komma en människa till godo, i stället för att låta beskattningen ske vid taxeringen efter den vinst, som faktiskt inträdt.

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

Herr Helander: Blott några få ord. De rättssaker, emot hvilka en föregående talare anmärkt så mycket, omnämnas i ringa mån i Riksdagens skrifvelse den 9 maj 1884, i öfverensstämmelse hvarmed, enligt motionärens hemställan, det begärda förslaget skulle utarbetas. Hvad yttrandena om stockholmsförhållanden beträffar, vill jag å nyo erinra om, att vederbörande för Stockholm visserligen på ett förvänansvärdt, nästan konstmessigt sätt kunnat reda sig med sina många och kinkiga expropriationsfrågor, dertill de dock sannolikt genom framställningar till och medgifvanden af Kongl. Maj:t blifvit ett godt stycke på väg förhjelpta.

Herr Rudebeck: Af en del talares anföranden synes, som om de hade den uppfattningen, att ett godkännande af utskottets hemställan skulle innebära, att man ville motsätta sig hvarje förändring i och hvarje som helst bedömande af ifrågavarande rättsförhållanden. Jag för min del har icke alls utgått från den synpunkten, att jag vill förneka önskvärdheten af andra och bättre lagbestämmelser härutinnan än nu befintliga, men jag har ansett och anser, att om man håller sig till motionen, sådan den föreligger, kan man omöjligen komma till annan uppfattning, än att motionären tydligen och uppenbarligen syftar på just de motiv, hvilka åberopas i det komitéförslag, som afgafs med anledning af Riksdagens skrifvelse år 1884. Det är icke på ett, utan på flera ställen, som motionären talar om denna komité's förslag och deri upptagna principer. Vidare säger han, att frågans utgång förra gången »var beroende på en tillfällighet». Dermed syftar han på den omständigheten, att dåvarande chefen för justitiedepartementet förut såsom ledamot af högsta domstolen hade behandlat och bedömt frågan samt dervid afstyrkt komiterades förslag, och denna omständighet skulle vara den rena tillfällighet, som orsakade, att frågan föll. — Sedermera betonar han, hurusom brättmätigheten af den i komitéförslaget intagna hufvudgrundsats, att tomt-

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

egaren bör bidraga till en gatureglerings genomförande öfver hans mark, i den mån han har fördel af densamma», blifvit af Kongl. Maj:t och Riksdagen vid två särskilda tillfällen, åren 1885 och 1892, erkända. Med hänvisning till allt detta, synes mig alldeles otvetydigt, att motionärens mening varit, att det förslag, hvars framläggande han vill att Riksdagen skall hos Kongl. Maj:t begära, skall hvila på samma hufvudgrunder som det förra förslaget. Såsom utskottet i sitt betänkande framhållit, har motionären icke angifvit några som helst andra grunder för det begärda förslaget, och med den kannedom, som motionären eger om förhållandena i fråga, hade det naturligtvis varit för honom mycket enkelt att angifva eller åtminstone antyda några andra grunder, om hans mening varit, att det nya förslaget skulle derå fotas. I allmänhet har Riksdagen haft för regel att icke vilja skriva till Kongl. Maj:t med begäran om lagförslag, utan att angifva den grund, hvarpå det bör hvila. — Då nu utskottet icke kunde godkänna de grunder, som föreligga för det gamla förslaget — och att den uppfattningen är riktig, torde, med hänsyn till hvad såväl förut som i dag är framhållet, icke kunna med fog motsägas — samt motionären ej angifvit några andra grunder, kan jag icke finna annat, än att utskottet haft fullt skäl för hemställan om afslag å motionen, till hvilken hemställan jag yrkar bifall.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr talmannen jemlikt derunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Helander* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår kammaren utskottets hemställan och bifaller den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—33;

Nej—17.

Föredrogs särskilda utskottets under gårdagen bordlagda memo-
rial n:o 2, i anledning af återremiss från Första Kammaren af vissa
delar af den i utskottets utlåtande n:o 1 föreslagna lag för Sveriges
riksbank.

*Ang. lag för
Sveriges
riksbank.*

Herr Boström, Filip: Då nu Första Kammaren återremitterat
mom. d) och sista stycket af 13 § i särskilda utskottets utlåtande n:o
1, och Andra Kammaren samtidigt godkänt utskottets förslag till sam-
ma moment jemte paragrafens sista stycke med den förändring, att
den fond, som skulle afsättas till afbetalningslånen, från af utskottet
föreslagna 12 millioner bestämdes till 15 millioner, tager jag mig
friheten vördsamt hemställa, att kammaren ville besluta att antaga
den af Kongl. Maj:t föreslagna lydelsen för såväl mom. d) som sista
stycket af paragrafen. Om kammaren fattar ett sådant beslut, har
jag anledning tro, att, i enlighet med den mening, som under debat-
ten förekom, en fixering skall kunna åstadkommas af den summa,
som må användas till beviljande af kreditiv mot eller utan borgen.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, beslöt kammaren,
att de ifrågavarande delarne af den föreslagna lagen skulle erhålla
enahanda lydelse som första stycket mom. d) och sista stycket af 13
§ i Kongl. Maj:ts förslag i ämnet.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet de under
sammanträdet aflemnade kongl. propositionerna.

Justerades sex protokollsutdrag för denna dag.

Herr talmannen hemställde, att de anslag, som utfärdats till sam-
manträdet fortsättande på aftonen, måtte få nedtagas.

Härtill lemnade kammaren sitt bifall.

Kammaren åtskildes kl. 4,42 e. m.

In fidem
A. v. *Krusenstjerna.*

Fredagen den 30 april.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Justerades protokollen för den 22 och 23 innevarande månad.

Upplästes följande ingifna läkareintyg:

Grefve *Trolle-Bonde* lider af njurstenskolik och är till följd deraf hindrad att infinna sig i Riksdagen.
Stockholm den 27 april 1897.

John Sjöqvist,
med. doktor, leg. läkare.

Anmäldes och bordlades konstitutionsutskottets utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om ändring af §§ 6, 7, 9, 15, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 26, 34, 99, 101, 102, 103, 104, 105 och 106 regeringsformen samt §§ 11, 38, 43 och 69 riksdagsordningen; äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 10, i anledning af väckt motion om ändring af gällande bestämmelser angående handeln med vin och maltdrycker i stad;

n:o 11, i anledning af väckt fråga om vidtagande af åtgärder för kontroll öfver värden och förvaltningen af fromma stiftelser inom landet;

n:o 12, i anledning af väckt fråga om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning, huru vida ej föreskrift borde meddelas derom, att tändstickor, i hvilkas tändmassa vanlig fosfor ingår, ej må till riket införas eller der utbjudas eller hållas till salu; och

n:o 13, i anledning af väckt fråga om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående afskaffande af lärareprof inför domkapitlen.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag dels till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 46, i anledning af justitieombudsmannens framställning angående det i statens tjänst använda papper m. m.;

n:o 47, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt att efterbilda konstverk; samt

n:o 48, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt att återgifva fotografisk bild;

dels ock till Riksdagens skrifvelse, n:o 49, till justitieombudsmannen, i anledning af justitieombudsmannens framställning angående anställande af kommissionär hos justitieombudsmannen.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag

dels till Riksdagens skrifvelse, n:o 50, till Konungen, angående insättande af ny justitieombudsman,

dels ock till Riksdagens förordnande, n:o 51, för revisionssekreteraren m. m. H. E. M. Bohman att vara Riksdagens justitieombudsman.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag

dels till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 52, angående föreslagna statsbidrag till vägars anläggning och förbättring, bro- och hamnbyggnader, vattenkommunikationer och torrläggning af vattensjuka marker samt angående vilkoren för sådana statsbidrags åtnjutande;

n:o 53, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande statens jernvägstrafik;

n:o 54, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till upprensning af Kalmar sund och ombyggnad af Vaddö kanal;

n:o 55, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för utrotande af ollonborrar;

n:o 56, angående nedsättning af räntan å uteblifna inbetalningsbelopp för lån från riksgäldskontoret till understödjande af enskilda jernvägsanläggningar;

n:o 58, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ändring i bestämmelserna rörande ett Uddevalla—Venersborg—Herrljunga jernvägsaktiebolag beviljad statslån; och

n:o 59, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af kongl. dramatiska teatern och inköp för statsverkets räkning af fastigheten n:o 41 i kvarteret Blasieholmen i Stockholm;

dels ock till Riksdagens skrifvelse, n:o 57, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående nedsättning af räntan å uteblifna inbetalningsbelopp för lån från riksgäldskontoret till understödjande af enskilda jernvägsanläggningar.

Företogs val af tjugufyra valmän för utseende af Riksdagens justitieombudsmans efterträdare; och befunnos, efter valförrättningens slut, hafva blifvit till valmän utsedde:

herr Cederberg	med 78 röster,
» Ekdahl	» 78 »
» Falk	» 78 »
» Grundberg	» 78 »
» Helander	» 78 »
friherre Klingspor, Carl, ...	» 78 »
herr von Möller	» 78 »
» Nisser, Martin Samuel, ...	» 78 »
» Nyström, Carl, ...	» 78 »
» Nyström, Thomas, ...	» 78 »
» Pehrsson	» 78 »
» Röhss	» 78 »
» Sandberg	» 78 »
» Sanne	» 78 »
» Schröder	» 78 »
» Stephens	» 78 »
» Stridsberg	» 78 »
» Säve	» 78 »
» Torelius	» 78 »
» Wallin, Wilhelm, ...	» 78 »
» Weinberg	» 78 »
grefve Lewenhaupt	» 77 »
herr Ljungberg	» 77 »
» Wester	» 77 ».

Företogs val af sex suppleanter för de valmän, som af kammaren fått i uppdrag att utse Riksdagens justitieombudsmans efterträdare; och befunnos, efter valförrättningens slut, hafva blifvit till suppleanter för dessa valmän utsedde:

herr Nilsson, Jonas, ...	med 61 röster,
» Björklund	» 61 »
» Bergström	» 61 »
» Hallgren	» 60 »
» Tham, Sebastian, ...	» 59 »
» Berg, Gustaf B., ...	» 59 ».

sedan ordningen mellan dem, som erhållit lika antal röster, blifvit genom särskilda lottningar bestämd.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran statsutskottets den 28 i denna månad bordlagda utlåtanden n:is 9

och 56, äfvensom lagutskottets samma dag bordlagda utlåtanden och memorial n:is 52—54.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de ärenden, som denna dag bordlagts första gången, skulle uppföras främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kam-maren åtskildes kl. 2,41 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
